

Priručnik o osnivanju ŠKOLSKIH VRTOVA

Priručnik o osnivanju školskih vrtova

Nakladnik: O.A.ZA.-Održiva Alternativa
ZAjednici, Frane Petrića 5, 10000 Zagreb
www.oazainfo.hr

Mjesto i godina izdavanja: Zagreb, 2021.

Koautori: Tamara Jovičić, Gordana Paton, Darko Cindrić, Gordana Fileš, Antonija Lujanac, Sanja Škreblin, Margarita Jelić, Lucija Rahle, Mile Drača, Dijana Majnarić

Urednik: Mile Drača

Lektura i stilsko oblikovanje teksta:
Helena Marmelić Drljača

Grafičko oblikovanje: Tin Majetić

Tisak: Alfacommerce d.o.o., Zagreb

ISBN 978-953-48320-2-8

CIP zapis je dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001097946.

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

Švicarsko - hrvatski
program suradnje

USPJEH VOĐEN VRIJEDNOSTIMA

„Program sufinancira Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske.“

„Stajališta izražena u ovoj publikaciji isključiva su odgovornost udruge O.A.ZA.- Održiva Alternativa ZAjednici i ne odražavaju nužno stajalište Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske.“

© All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or distributed in any form or by any means, or stored in a database or retrieval system, without the prior written permission of the publisher or authors.

Sadržaj:

Predgovor	3
Uvod.....	4
1. Poglavlje: Timski rad i komunikacija u školi.....	7
2. Poglavlje: Odakle početi?	16
3. Poglavlje: Stručna podloga osnivanja vrta	23
4. Poglavlje: Izvori financiranja	39
5. Poglavlje: Uključivanje volontera u projekt.....	45
6. Poglavlje: Utjecaj vrtlarenja na djecu kroz psihološki i fizički aspekt.....	55
7. Poglavlje: „Oaza za djecu“ u OŠ Davorina Trstenjaka.....	71
„Oaza za djecu “ u OŠ Dobriše Cesarića.....	76
8. Poglavlje: Ostvarivanje odgojno-obrazovnih očekivanja međupredmetnih tema putem projekta „Oaza za djecu“	79
9. Poglavlje: Sigurnost u radu s djecom	85
10. Poglavlje: Osvrt iz jedne naše škole	92
Umjesto zaključka	98

Predgovor

Kad smo započeli rad na ovom priručniku, napisao sam Uvod. Međutim, tijekom slaganja sadržaja primio sam tekst za priručnik od nama dragog prijatelja Darka Cindrića, ravnatelja Osnovne škole Davorina Trstenjaka u Zagrebu. U tekstu je bio jedan neslužbeni dio koji zaslužuje biti na početku ovog priručnika. Tako odlučih da ovo bude uvod prije Uvoda.

Jednog je proljetnog jutra ravnatelj Cindrić posjetio školski vrt i napisao pjesmu koju želimo podijeliti s Vama. Ravnatelju velika hvala.

Pismo iz vrta

*Leptir na suncu krila suši,
pupovi se bude na svakoj vočki.
Zecu još malo narasle uši,
bubamara se veseli novoj točki*

*Maslačkovi padobrani zrakom plove,
bumbari zuje, prelijeću pčele.
Kos na igru zviždukom zove,
trava zeleni, cvjetovi se bijele.*

*Krećem na put – puž se javio,
zemlja se trese, koračaju mravi.
Lastin par gnijezdo je savio,
ježić se budi u mladoj travi.*

*Dosta sam pisao, idem disati.
Toliko za sada iz našega vrta.
Još nisam stigao ruže omirisati,
primite pozdrav od crnoga krta.*

Uvod

Projekt „Oaza za djecu“ provodi se od samog osnivanja udruge O.A.ZA. – Održiva Alternativa Zajednici. 2013. godine posjetili smo prvu partnersku osnovnu školu, OŠ Davorina Trstenjaka prema preporukama kolega iz tadašnjeg ureda UNDP-a. U razgovoru s ravnateljem škole g. Darkom Cindrićem dobili smo prvi osvrt na ono što je školama potrebno kako bi unaprijedile redovnu nastavu. Iste je godine u stražnjem dvorištu škole Davorin Trstenjak „niknuo“ prvi školski vrt Trnoslav koji nas je oduševio svojom ljepotom i obiljem plodova.

Inspirirani pozitivnim iskustvom odlučili smo da projekt „Oaza za djecu“ postane redovni program naše udruge. Motivirane primjerom dobre prakse polako su se počele priključivati i druge škole (OŠ Marina Držića, OŠ Dobriše Cesarića, OŠ Zapruđe itd.). Malo po malo kroz ovih 7 godina provedbe projekta skupilo se dosta iskustva kojeg smo željeli

podijeliti s ostalima koji za cilj imaju pokretanje projekta u svojoj školi.

Projekt „Oaza za djecu“ uključuje rad s učenicima kroz tri područja održivog razvoja: ekološki, ekonomski i socijalni.

Kroz ekološki dio pomažemo školama u pokretanju školskih vrtova, u gradu ili selu, u skladu s mogućnostima i potrebama škola. Školski vrtovi služe kao mjesto gdje provodimo edukativne radionice s djecom o raznim temama iz područja zaštite okoliša i ekologije. Kroz ekonomski dio nastojimo djeci prenijeti osnovna znanja o ekonomiji i radu s novcem.

Veliku pomoć u razvoju projekta pružaju nam međunarodni volonteri koji nas posjećuju kroz program Europskih snaga solidarnosti. Radom volontera u školama te održavanjem radionica o nenasilnoj komunikaciji promoviramo socijalni aspekt održivog razvoja.

Jedan od glavnih ciljeva jest podučavanje djece o načinima postizanja ravnoteže između sva tri navedena područja održivog razvoja. Pri tome se naglašavaju korisni aspekti vrtlarenja koje ima višestruke učinke te volontiranje kao nesebično davanje sebe bez želje za povratnim rezultatima.

Projekt se temelji na provođenju radionica koje se većinom odvijaju u školskom dvorištu ili vrtu. Kroz vrtlarenje učenicima omogućujemo da steknu osobna iskustva u radu s biljkama, vrtnim tlom i alatima, te da nauče kako se brinuti za drugo živo biće. Također ih učimo da je nenasilje prema svim živim bićima jedan od važnijih principa života na planeti.

U radu s volonterima učenici nadilaze nacionalne, rasne, jezične i druge barijere čime probijaju svoje vlastite granice te stječu dragocjeno iskustvo koje oplemenjuje njihov karakter.

U projektu je do sada sudjelovalo više od 4000 učenika, 117 volontera iz 23 zemalja, održano je više od 8 vrtnih festivala te je pokrenuto 6 školskih vrtova. Vrt Trnoslav proglašen je 2016. godine najljepšim školskim vrtom u Zagrebu, a 2017. dobio je nagradu za treći najljepši školski vrt Hrvatske.

Aktivnosti programa usmjerene su na 4 cilijane skupine:

1. učenike – provođenje edukativnih radionica u školskim vrtovima
2. nastavnike – održavanje motivacijskih predavanja na Nastavničkim vijećima
3. roditelje – održavanje motivacijskih predavanja na Roditeljskom vijeću, uključivanje roditelja u radionice
4. lokalnu zajednicu – organiziranje vrtnih festivala u školama s ciljem uključivanja susjeda u školske aktivnosti

Želja nam je da ovim priručnikom pružimo stvarnu i praktičnu pomoć svima onima koji sanjaju o školskom vrtu, vrtnom jezeru ili komposteru.

Priručnik je namijenjen ravnateljima, nastavnicima i djelatnicima škola koje žele pokrenuti projekt „Oaza za djecu“ u svojim školama u sklopu međupredmetne nastave ili izvannastavnih aktivnosti.

Pri pisanju priručnika vodili smo se načelom praktičnosti – upute i savjeti za pokretanje pojedinih dijelova projekta jednostavni su i jasni. Priručnikom su obuhvaćena tri glavna područja: formiranje tima, osiguravanje financijske stabilnosti te stručni savjeti za osnivanje vrtova. Također su navedena i druga područja važna za provedbu aktivnosti poput volonterstva i sigurnosnih mjera u radu s djecom. Od srca se nadamo da će Vam priručnik biti koristan te da ćete ga pokušati primijeniti u praksi.

U izradi priručnika sudjelovali su stručnjaci (učitelji, nastavnici, ravnatelji itd.) koji projekt prate od njegova početka. Ovim putem iskreno zahvaljujemo svima koji su trudom i radom doprinijeli razvoju projekta „Oaza za djecu“. Posebno zahvaljujemo djelatnicima udruge koji svojim radom doprinose održivom razvoju društva. Velika hvala i svim našim volonterima koji su svih ovih godina vrijedno radili kako bi djeci boravak u školama učinili kvalitetnijim.

U Zagrebu, studeni 2019.

Mile Drača

I. POGLAVLJE

Timski rad i komunikacija u školi

Autor: Gordana Paton, udruga IKS, Petrinja

Što je timski rad, a što core (glavna) grupa/glavni tim?

Timski rad, moćan, a tako rijedak fenomen, najviše pridonosi uspješnosti poslovanja organizacije bilo kojeg tipa.

Tim je skupina/grupa ljudi koja funkcionira kao jedna cjelina s ciljem postizanja zajedničke vizije. Čine ga osobe s različitim vještinama kojima jedni druge nadopunjuju i zadovoljavaju potrebe zadane misije te tako postižu viziju. Vlada ozračje povjerenja, predanosti, upornosti i kolektivna odgovornost za inspiraciju, ideje i motiviranost za pronalaženjem rješenja, bez obzira na izazove s kojima se članovi tima susreću u procesu rada. Core grupu ili glavni tim čine osobe koje imaju veliku ulogu u projektu i posjeduju skup vještina široke primjenjivosti u radu koji se odvija tijekom projekta, istovremeno su zadužene za ključne aktivnosti ili iznimno važne i odgovorne zadatke.

Kako formirati core grupu/glavni tim u školi?

Za glavni je tim važno prepoznati potrebne karakteristike i sposobnosti osoba koje će imati zadatak usmjeravati, facilitirati i dovesti tim do cilja. Također, ove će osobe sudjelovati u odabiru članova i formiranju cjelokupnog tima koji će se ozbiljno i predano prihvatiti posla do samog završetka projekta. Za uspješan timski rad svaki bi pojedinac trebao imati utvrđenu ulogu i biti opremljen specifičnim vještinama. Jednom kada se tim pokrene, članovi moraju izgraditi povjerenje i uvažavati međusobno mjesto u grupi. Vođe tima moraju biti vješti u rješavanju sukoba i biti u stanju voditi skupinu prema njenom cilju pružanjem povratnih informacija i savjeta pojedinim članovima i motiviranjem svih.

Kako izgleda uspješan tim?

Poštovanje i razumijevanje međuovisnosti, predanost svrsi i viziji te prilagodljivost osnovne su 3 karakteristike tima koje ga čine uspješnim.

Poštovanje i razumijevanje međuovisnosti

Ako ne trebate pomoć i možete provoditi projekte i postizati ciljeve organizacije sami, tim nije potreban. U slučaju kad je tim potreban, kada želimo postići neke zajedničke ciljeve i naposljetku - uspjeh za kolektiv, potrebno je poštovanje i razumijevanje međuovisnosti. Svaki član tima posjeduje određene karakteristike, znanja i kompetencije. Svaki član tima zasigurno posjeduje vrline i mane, jakosti i slabosti. Kao u receptima, za dobar proizvod trebamo prave sastojke. Sastojci te proces ili način pripreme zajedno proizvode rezultat. Članovi tima ne trebaju se voljeti, ali trebali bi pokazati međusobno poštovanje. Timski rad je proces zajedničkog učenja i razvoja.

Sukobi su također prirodan i pozitivan proces tima koji, za rješavanje, iziskuju poštovanje i empatiju. Razumijevanje međuovisnosti uvjetuje odgovornost svih članova tima. Svaki član tima ima jednako radno opterećenje ali izvršenje pojedinačnih zadataka pravovremeno i po dogovoru bitno je za postizanje timskog rezultata.

Predanost svrsi i viziji

Članovi tima moraju imati jasan cilj i zajedničku predanost timskom cilju. Oni bi trebali razumjeti cjelokupnu svrhu i smjer tima te otkriti kako se uklapaju u ukupnu strukturu tima. Svaki član tima može pokazati svoju posvećenost pozitivnom energijom kako bi se zaista pronašla inovativna rješenja za učinkovitije postizanje cilja. Kao i vrijeme, raspoloženja se članova mijenjaju pa tako nisu svi istovremeno fantastično raspoloženi. Zadatak je svakog predanog člana da motivira i pokreće druge kada za to postoji potreba.

Prilagodljivost

Nove situacije, problemi, sukobi i frustracije često su odgovorni za osobni rast i razvoj. Bitno je prilagoditi se, psihički biti spremni na izazove i poteškoće ali ih istovremeno prihvatiti kao priliku za napredak. Na ovaj se način stvaraju učinkoviti procesi timskog rada. Kažu da je ono što je jedino stalno i sigurno je promjena. Fleksibilnost nam pomaže da na pozitivan način dočekamo promjene i tako se brže prilagodimo, te ih pretvorimo u prednost za postizanje naših ciljeva. U timovima se baš kroz ovo prevladavanje raznih prepreka pojavljuje grupna inteligencija.

Četiri faze razvoja tima jesu:

1. forming, 2. storming, 3. norming i 4. performing

Svaki tim neizostavno prolazi kroz četiri faze razvoja: orijentacija, nezadovoljstvo, rješenja i produkcija.

Orijentacija

To je faza formiranja tima, vrijeme oduševljenja i kovanja velikih planova. Tada su prisutne beskrajne i neiscrpane priče o tome što će tim sve postići. U ovoj je fazi samo nebo granica

Nezadovoljstvo

U fazi nezadovoljstva nastaju prvi problemi:

- dolazi do opadanja različitih resursa,
- pojedini članovi ne daju onakav doprinos kakav se od njih očekuje,
- voditelj tima nema dovoljno autoriteta,
- dolazi do problema u komunikacijom između članova tima,
- javljaju se novi interesi pojedinih članova tima koji nisu postojali kod osnivanja tima,
- niz drugih razloga za nezadovoljstva.

Sve to dovodi do nezadovoljstva pojedinih ili svih članova tima, nezadovoljstva nadređenih timu, korisnika usluga tima i svih onih koji su u bilo kakvoj interakciji s timom.

Ovo je situacija koja često dovodi do raspuštanja ili raspada tima jer tim nije ostvario postavljene ciljeve.

Rješenja

Ako kod članova tima postoji dovoljno sinergije za pronalaženje rješenja, tim će nastaviti postojati i vratiti mogućnosti postizanja željenih ciljeva. No za to treba pronaći odgovarajuća rješenja koja će ukloniti negativna stanja u fazi nezadovoljstva i omogućiti timu postizanje željenih ciljeva.

Rješenje može biti jedno ili više njih:

- nova znanja, vještine i ponašanja koja su nedostajala timu
- promjena voditelja tima

- isključenje nekih članova koji su doveli do negativnih stanja
- uključivanje novih članova koji će stvoriti pozitivno ozračje za postignuća tima
- veća briga nadređenih za rad tima
- druga rješenja specifična i neophodna za rad tima

Produkcija

Ovo je faza u kojoj tim primjenom novih rješenja stvara nove vrijednosti, što je bio i cilj formiranja tima. To je faza izvrsnosti – zadovoljenja svih čimbenika koji su u bilo kakvoj interakciji s timom. Problemi koji se javljaju u radu tima rješavaju se sustavno i potiču uvođenje sustavnih promjena. Tim kontinuirano pronalazi nova rješenja sa sljedećim atributima: kvalitetnije, više, jeftinije, brže, lakše, jednostavnije, cjelovitije, sustavnije i univerzalnije.

Članovi tima i tim kao cjelina kontinuirano uče i intenzivno i otvoreno razmjenjuju znanja i iskustva s drugim timovima iz svog bližeg i daljeg okruženja.

Članovi su tima partneri i sudjeluju u radu drugih timova kojima prenose svoja praktična iskustva i nadahnjuju ih za uspjeh.

Zaključno, ni jedan tim ne može izbjeći ove četiri faze u svom razvoju. Svijest o postojanju tih faza kao i potrebna znanja, vještine i ponašanja preduvjet su za uspjeh bilo kojeg tima. Problemi u radu tima uobičajeni su i očekivani. Kada se pojave, treba ih učinkovito rješavati i pri tome aktivno i afirmativno učiti na greškama. Grupne umne mape jesu vrhunska aktivnost grupe kojom se postiže jaka sinergija; ona daleko nadmašuje sinergije koje nastaju korištenjem klasičnih alata, metodologija, modela.

Što je komunikacija, a što empatijska komunikacija?

Komunikacija je pojam koji proučavamo i pokušavamo usavršiti stoljećima, međutim još uvijek predstavlja uzrok većine problema u međuljudskim odnosima. U mnogobrojnim tekstovima spominju se različiti oblici omunikacije kao što su verbalna i neverbalna komunikacija, ali i metode poput "otvorene" komunikacije – pojam koji bi se svakako mogao podrazumijevati kao prirodan i logičan.

Kako smo već spomenuli opasnost "pretpostavke", ne pretpostavljamo da je netko dobar ili loš komunikator, ali svakako smatramo da je važno ponoviti već poznato gradivo o načinima komuniciranja koji dovode do uspješnijih odnosa i rezultata kad govorimo o ljudskim bićima, bili oni članovi obitelji ili članovi tima na poslu.

Članovi tima moraju «otvoreno» biti u stanju reći što misle, podijeliti svoje ideje, postaviti pitanja svojim suigračima. Osim toga, svi članovi tima moraju pružiti iskrene povratne informacije jedni drugima kako bi se razvijali kao tim. Također bi bilo korisno za tim da se svi članovi pokušaju upoznati na osobnoj razini.

Empatija je važan sastojak komuniciranja s razumijevanjem. Komuniciranje bez empatije stvara probleme i zabune. Definiiraju ga kao lošu komunikaciju, osjećaj nerazumijevanja i neprihvatanja, a upravo su to znakovi nedostatka empatije. Ključ je u prihvatanju druge osobe bez uvjeta, osude i procjene prema svojim mjerilima. Velika spisateljica i borac za ljudska prava Maya Angelou rekla je: "Mislim da svi imamo empatiju. Možda nemamo dovoljno hrabrosti da je pokažemo."

Empatija je vještina koja nadahnjuje druge, a druge je nemoguće nadahnuti ako niste u stanju razumjeti njihove osjećaje. Empatija je ključna kada razmišljate o tome kako će vaša poruka biti primljena, bez obzira na kontekst. Važna je i za pravovremenu komunikaciju – odluku o tome kada je nešto bolje izreći, kada šutjeti. Ako želite motivirati, pokrenuti ili zaustaviti druge osobe, pokušajte prepoznati i uzeti u obzir osjećaje osoba na koje će vaš 'potez' utjecati. Ako razumijete što druga strana doživljava i proživljava, bit će puno lakše riješiti sukob i postići dogovor.

Empatija potiče druge da slobodnije iznesu svoje ideje i prijedloge, inspirira radnu atmosferu u kojoj se potiču kreativna rješenja, a nužna je i za stvaranje zdravog društva općenito. U svojoj knjizi "Odvajnost nade" Barack Obama govori: "Čini mi se da kao nacija patimo od nedostatka empatije. Ne bismo tolerirali škole koje ne podučavaju, koje su izložene kroničnom nedostatku sredstava, osoblja i nadahnuća, kada bismo pomislili da

su djeca u tim školama naša vlastita... No, kao i sve druge vrijednosti, empatiju treba potkrijepiti konkretnim djelovanjem...”

Ravnatelj ne može trošiti svoje vrijeme i energiju isključivo na planiranje, organiziranje i kontroliranje poslova u školi. Temeljni zadatak je – unapređivanje odgojno-obrazovne prakse (kroz rad s učenicima, učiteljima i roditeljima). Unapređivanje podrazumijeva neprekidno učenje i usavršavanje te otvorenost za promjene.

Ravnatelj kao inicijator promjene:

- potiče timski rad
- određuje sastav tima (formiranje tima)
- predlaže zadatke na kojem će tim raditi, planira sredstva za rad (formiranje tima)
- priprema članove za timski rad, prati rad pojedinih članova (usklađivanje tima)
- organizira i vodi zajednički rad (usklađivanje tima)

- motivira članove tima te otvara put boljoj suradnji i kreativnosti (unapređivanje tima)

Dobar voditelj ne mora uspostaviti dogovor, dobar voditelj može ispravnim vođenjem procesa dogovaranja pomoći da tim stvori dogovor. Vođenje ne znači kretanje od problema do problema, vođenje je kretanje od dogovora do dogovora.

2. POGLAVLJE

Odakle početi?

Autor: Mile Drača, udruga O.A.ZA.

Jedna od najizazovnijih stvari u životu jest promjena, prihvaćanje nečeg novog, mijenjanje karaktera. Možda se pitate kako je ovo povezano s temom priručnika. Da bismo shvatili što nam treba potrebno je da znamo svoj položaj o ovom svijetu. Nalazimo se u poziciji gdje cjelokupni naš život ovisi o puno drugih elemenata i izvora. Jedan od dobrih primjera je odnos s majkom Zemljom. Ne možemo kontrolirati poplave, potrese, vjetar, bolest. Tome itekako svjedočimo u ovim vremenima velikog straha, neizvjesnosti i tjeskobe prouzrokovanih nedavnim potresom u Zagrebu i globalnom pandemijom virusa.

Najprije je važno shvatiti da ovisimo jedni o drugima te da će nam se, potražimo li pomoć, mnoga vrata otvoriti. Međutim ako se jedna vrata zatvore, ne valja odustati jer će se otvoriti neka druga. Da bismo uspješno započeli nešto novo u školi, trebamo se otvoriti za nova iskustva, razvijanje partnerskih odnosa s organizacijama te za uključivanje u rad neprofitnih organizacija.

Neka vam glavni pokretači budu ljubav prema vašem poslu i želja da učenicima prenesete sve vrijednosti koje su im potrebne da postanu odgovorni članovi društva.

Mogli bismo reći da je izazovno da se škola iz svoje uobičajene atmosfere, poslova i sl. odluči za neki drugačiji projekt ili aktivnosti.

Pronađite osobu u školi koja bi mogla imati želju i motivaciju da se počne baviti projektima izvan redovne nastave. U većini je slučajeva ravnatelj osoba koja daje konačni blagoslov te se nakon toga nekoliko osoba počinje baviti pripremom i provedbom projekata.

Naše iskustvo pokazalo je kako je ovo najizazovniji dio – pokrenuti se. Veliki broj osoba radi u školama više od 15-20 godina. Kroz svoj životni i radni staž stekli su razna iskustva, neka od njih bila su i negativna. Često čujemo ustaljene obrasce poput *ne mogu, tko će ti platiti, neko će to devastirati,*

kako ću narediti čistačicama da se brinu za vrt itd. Sve je to u realnosti istinito, ali nije nešto što se ne može nadići i promijeniti. Dapače iziđite iz svojih okvira, pogledajte druge strane priče te pokušajte ubaciti pozitivne afirmacije *Pokreni se, Ti to možeš, Mi to možemo.*

Imamo pozitivna iskustva sa školama koje stalno nešto rade, istražuju, prijavljuju projekte, putuju, primaju volontere, surađuju s udrugama i ustanovama. Mogli bismo reći da imaju jednu dinamiku u radu te im je svaki dan drugačiji, a to sve znatno utječe na rad s djecom. Ovdje nećemo ulaziti u to koliko naše raspoloženje i stanje utječe na rad s učenicima, svi smo to u uočili u praksi.

Prvi je korak pokret, želja za nečim novim, motiviranost višim vrijednostima.

U redu, pokrenuli smo se i napravili prvi korak. I što dalje? Iskustvo pokazuje da je nakon prvog koraka sve ono što slijedi samo traženje kreativnih

riješenja. Prilikom razvijanja suradnje s drugim organizacijama trebamo znati u kojem bismo se smjeru željeli kretati, odnosno u kojem ćemo području razvijati nove ideje.

Svakako bi bilo dobro napraviti popis područja u kojem škola želi razvijati nove ideje i iskustva. Ovdje navodimo neke od njih: razvijanje kompetencija iz stručnih područja školstva, razvijanje neformalnih metoda rada, volonterstvo, aktivizam, pomaganje zajednici, vrtlarenje i osnivanje vrta. Ovo su samo neka od područja u kojima možete razvijati svoje djelovanje. Svaka će škola, jasno, odabrati nove aktivnosti sukladno mogućnostima.

Ovisno o području možete ostvariti partnerstva sa: drugim školama u RH ili svijetu, zakladama i fondacijama, organizacijama civilnog društva (OCD). Organizacije s kojima želite razviti suradnju trebaju imati određene kvalifikacije: stručnost u radu, ozbiljnost, transparentnost u financijama i, po mogućnosti, nešto iskustva. Najbrži način da

stupite u kontakt s nekom organizacijom jest da pitate druge kolege s kim surađuju. Tada ujedno imate i preporuku.

Ostvarivanje suradnje s drugim školama uvelike olakšava aktivnosti jer se možete povezati i posavjetovati s kolegama. Iskoristite priliku stručnih seminara, edukacija i povezivanja s drugim školama. Sa školama iz inozemstva možete se povezati putem platformi ERASMUS+ programa i Europskih snaga solidarnosti. Tu vam svakako dosta mogu pomoći djelatnici Agencije za mobilnost i programe Europske unije. Vrlo su ljubazni i dostupni za sva pitanja. Agencija vam može također i preporučiti organizacije, posebno udruge, s kojima možete surađivati.

U Hrvatskoj djeluju mnoge udruge koje se bave ozbiljnim radom i mogu vam puno pomoći u pokretanju raznih ideja u školi. Putem projekata udruge mogu također pomoći i u financijskom aspektu provedbe.

Svakako prije početka suradnje proučite rad udruge, pitajte ih za iskustvo, zatražite neke preporuke. Udruge koje su ozbiljne u svom radu vrlo će rado odgovoriti na sva vaša pitanja.

Preporučujemo da održite sastanak s predstavnikom udruge kako biste se bolje upoznali. Na sastanak svakako pozovite osobe koje su relevantne za područje koje vas zanima. Često predsjednik udruge nije nužno povezan s provedbom pojedinih aktivnosti.

Nastojte da se svi dogovori i pregovori vrše pisanim putem; preporučujemo da to učinite putem elektroničke pošte. Prilikom slanja elektroničke pošte ne zaboravite u CC ili BCC dodati kolege iz škole koji bi trebali biti upućeni u tijek događaja. Na prvom sastanku o suradnji bude prisutan ravnatelj kao predstavnik škole.

Suradnja se može ostvariti ako „kliknete“ s nekim iz pojedine organizacije. Odvojite dovoljno vremena

kako biste razmislili može li vam određena udruga pomoći u radu. „Klik“ znači da se slažete oko zajedničkih vrijednosti, misije i ideje.

Imajte na umu da je za razvijanje snažnog partnerskog odnosa potrebno uložiti vrijeme i energiju.

Stručne osobe iz udruga mogu vam uvelike pomoći u ostvarivanju pojedinih ideja vodeći računa o tome da se ni na koji način ne ugrozi škola. Ako se radi o udrugama koje dovode volontere u školu, svakako provjerite postoje li svi elementi koji su potrebni da bi osobe mogle raditi s djecom: liječnička potvrda da nemaju zarazne i psihičke bolesti, da su prošle trening o radu s djecom (osnove rada s djecom – ponašanje, držanje tjela, izbor riječi i sl.).

Mnoge škole imaju strah od dolaska volontera, posebno stranaca, i njihova rada s djecom. Strah je opravdan i važan, no ne treba mu dozvoliti da vas sputava u djelovanju. S organizacijom koja dovodi

volontere provjerite je li sve u skladu s uputama Ministarstva znanosti i Zakona o volontiranju.

Prilikom razvijanja odnosa s partnerskim organizacijama budite jasni u opisu vlastitih obveza. Česta su pojava nejasnoće i nesporazumi o financijama u provedbi projekata. Iskusna udruga zna kako spriječiti te probleme (partnerski ugovor, tablica proračuna s podijeljenim iznosima, jasno vođenje financija).

Često nas u školama pitaju kako trebaju sudjelovati u plaćanju za određene aktivnosti. Ako ste partner u projektu s pojedinom udrugom, onda svaki projekt ima proračun. S koordinatorom projekta prođite proračun i vidite s kojim sredstvima raspolazete. Iz našeg se iskustva vrlo praktičnom pokazala izreka „čist račun, duga ljubav“.

Dođe li do nekih izazova u radu s udrugama ili drugim školama, na empatičan način objasnite drugoj strani o čemu se radi. Pokušajte riješiti

nastale izazove jer nije lako graditi čvrsta partnerstva. To se posebno odnosi na partnere s kojima surađujete neko duže vrijeme.

Pojedine udruge nemaju toliko iskustva u formalnom, pedagoškom dijelu rada s djecom, no imaju iskustva u neformalnim metodama rada.

Poanta partnerstva je da se oslonite jedni na druge te da zajedno postignete kvalitetne aktivnosti za učenike.

Za pronalazak udruga kao partnera u projektima posjetite neka od događanja koja organiziraju Ured za udruge, Agencija za mobilnost i programe Europske unije, Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva. Svakako se uključite u Tjedan udruga te Dane otvorenih vrata udruga.

Suradnja škola i udruga velik je i nedovoljno iskorišten potencijal. Škole s jedne strane imaju strah od nepoznatih udruga, a udruge s druge

strane ne razvijaju kvalitetne programe za škole. Udruge imaju potencijal, a škole imaju iskustvo, mogućnosti i stručnu podlogu. Kada se te dvije strane udruže, nastaje primjer jako dobre suradnje iz koje se mogu izroditi predivni projekti u školi (voloterski programi, kamenjari, vrtovi, jezera) i, u konačnici, prijateljstva.

Iskustvo je pokazalo da je nakon svake školske godine dobro napraviti kratku evaluaciju partnerstva kako bi se dobio uvid u ono što se odradilo, koji se odnos stvorio, koje je trenutno stanje. Na temelju rezultata evaluacije rade se daljnje smjernice za razvoj partnerskog odnosa. Napravite mrežu partnera s kojima surađujete te pokušajte povezati sve organizacije. Neka vaša škola postane mjesto spajanja raznolikih aktivnosti, iskustava i tradicija.

3. POGLAVLJE

Stručna podloga osnivanja vrta

Autor: Mile Drača, udruga O.A.ZA.

U ovom ćemo poglavlju navesti najvažnije korake i iskustva potrebna za osnivanje školskog vrta. Na početku trebamo napomenuti da je nemoguće dati sve potrebne informacije i detalje. Želja nam je da dobijete pregled svega onoga na što treba pripaziti prilikom osnivanja školskog vrta.

Kada se radi o školskom vrtu, najvažnije je da se učenicima osigura izravan kontakt s biljkama i sjemenom. Cilj aktivnosti nije (barem ne u prvoj fazi) da se proizvodi povrće i voće za školske kuhinje, već se najveći fokus stavlja na obrazovni aspekt.

Glavni koraci za osnivanje školskog vrta:

1. Okupiti tim (zainteresirane djelatnike) i prepoznati potrebe i mogućnosti škole
2. Odabrati tip vrta koji bi bio najadekvatniji za školu
3. Napraviti plan realizacije
4. Napraviti financijski plan realizacije školskog vrta
5. Održavanje vrta

Okupljanje tima

O formiranju tima i odnosima među članovima tima bilo je riječi u prijašnjem poglavlju, stoga ćemo ovdje obraditi praktična iskustva okupljanja tima.

Najvažnije je da ravnatelj ili netko koga ravnatelj imenuje ima entuzijazam za osnivanjem školskog vrta. Osoba treba imati želju i ljubav prema vrtlarenju. Prvo se savjetuje da se na Nastavničkom i Učiteljskom vijeću predstavi ideja te da se naglase dobiti projekta za školu te objasniti da se aktivnosti mogu provoditi u sklopu međupredmetne nastave. Također je važno napomenuti da su sve aktivnosti dobrovoljne i u skladu s mogućnostima pojedinih osoba.

Nije potrebno davati detaljne informacije; cilj je informirati nastavnike te ih inspirirati da se priključe, odnosno da sudjeluju na prvom sastanku o osnivanju vrta. Preporučljivo je da ravnatelj bude osoba koja motivira.

Kad se skupi određen broj kolega zainteresiranih za uključivanje, organizirajte sastanak koji bi trebao biti više neformalan, bez službenih protokola, ali s druge strane fokusiran. Cilj je sastanka vidjeti koliko su osobe uistinu zainteresirane za sudjelovanje te kako bi mogle doprinijeti.

Sastanak započnite s nekim inspirativnim primjerom ili idejom. Važno je da uvod u sastanak bude pozitivan te da motivira okupljene.

Na prvom sastanku pokušajte odgovoriti na tri važna pitanja:

1. Koje uvjete imamo za osnivanje vrta? (imamo li površinu oko škole i sl.)
2. Tko bi se uključio u rad u vrtu i s kojim kapacitetom?
3. Koje su potrebe škole za školskim vrtom (edukacija, proizvodnja bilja, sadnica, aromatičnog bilja i sl.)

Ova su 3 pitanja važna kako bi vidjeli s čim trenutno raspolažemo te kakve su trenutno mogućnosti za pokretanje vrta.

Sagledajte realno sve uvjete oko škole ili u školi, te koji bi vam oblik ili tip vrta najviše odgovarao. Važno je znati tko će biti glavna osoba ili osobe za rad oko vrta, brigu za vrt i sl.

Važno je da se svi u timu slažu oko ciljeva i vizije, stoga jasno definirajte zajedničke ciljeve i viziju. Vodite zapisnike svih sastanaka te ih šalžite kolegama.

Odabir tipa vrta

Prema uvjetima koje škole obično imaju, osnivanje školskog vrta mogli bismo podijeliti u tri dijela:

1. Klasičan vrt s gredicama (običnim ili povišenim)
2. Urbani vrt sa žardinjerama (kao povišene gredice)
3. Vrt unutar škole (sa sobnim biljem)

Klasičan vrt

Klasičan je vrt pogodan za škole koje u svom prostoru imaju barem 20 -30 m² slobodne površine praktične za osnivanje školskog vrta. To su uglavnom škole koje imaju školska dvorišta, park ili neku drugu površinu na kojoj se može osnovati vrt.

Vodite računa o tome da prije pokretanja vrta saznate u čijem se vlasništvu nalazi zemljište oko škole, te trebate li dozvole pojedinih ureda za pokretanje školskog vrta. Isto se odnosi i na sadnju stabala i podizanje voćnjaka, posebno ako imate park oko škole.

Prilikom osnivanja vrta važno je razmisliti o:

1. Poziciji vrta
2. Vrsti i obliku gredica (dizajnu vrta)
3. Odabiru adekvatnih biljaka (kultura)

Pozicija vrta

Prilikom odabira pozicije vrta pokušajte odabrati mjesto koje tijekom dana ima sunčanih i sjenovitih perioda. Savjetujemo da jedan dan pratite kako se kreće sunce u vašem prostoru te da na osnovu toga odaberete mjesto. Sunčani dio vrta trebao bi biti izložen suncu barem 6 sati dnevno. Također je važno da imamo dio vrta u sjeni ili polusjeni da bismo mogli uzgajati vrste koje uspijevaju u takvim uvjetima.

Važan je balans sunca i sjene jer će to omogućiti uzgoj više vrsta biljaka.

Često su školska dvorišta ujedno i igrališta, šetališta za pse i sl. Pri odabiru pozicije, pokušajte pronaći mjesto koje je što manje izloženo prolasku pasa, ljudi iz susjedstva ili blizini neke prometnice. Ovisno o konfiguraciji terena potrebno je paziti na izloženost pozicije vjetru, mrazu, eroziji zbog kiše (ako se radi o strminama).

Pri odabiru pozicije potrebno je uzeti u obzir mnogo uvjeta, no pokušajte pronaći najpraktičnije i najadekvatnije rješenje.

Za izbor pozicije ostavite nekoliko dana da se ideja razvije. Uključite nastavnike biologije, geografije, fizike da vam pomognu s promatranjem terena.

Imajte na umu da se pozicija vrta s vremenom može mijenjati tako da nije veliki pritisak na izbor samog mjesta.

Pri odabiru pozicije pazite da ne uništavate zaštićene biljne vrste. Njima bi stanište trebalo ostati nepromijenjeno.

Vrt bi se trebao uklopiti u postojeći okoliš. Nastojte da se dizajn vrta, odabir biljaka itd. nalaze u skladu s (geografskim) područjem u kojem se škola nalazi.

Vrsta i oblik gredica

Vrsta i oblik gredica ovise o nekoliko stavki. Postoje dvije vrste gredica: klasične gredice i povišene gredice.

Klasične su gredice površine na kojima se uzgaja bilje direktno na tlu. U tom tipu gredica radi se obrada tla (štihanje, kopanje, oranje i sl.) te usitnjavanje i priprema tla za sadnju ili sjetvu.

Povišene su gredice konstrukcije od raznih materijala koje su povišene barem 40 cm od površine tla. U njih se dodaje kompost ili vrtna zemlja.

Navedeni prikaz u tablici pomoći će vam da odaberete adekvatan oblik gredice:

	Klasična gredica	Povišena gredica
Zbijeni tip tla*	NE	DA
Tlo sa stablima u blizini (korištenje u tlu)	NE	DA
Veliki broj zaštićenih biljaka na površini	NE	DA
Prisutnost voluharica**	NE	DA
Vlažno i slabo drenirano tlo	NE	DA
Prisustvo biljaka koje su agresivne u razmnožavanju***	NE	DA

*Tla s velikim udjelom gline. S motikom otkopajte malo tlo te pokušajte napraviti kuglicu veličine teniske loptice. Ako je kuglica čvrsta i ne raspada se, imate tlo s velikim udjelom gline.

**Nastavnici biologije mogu utvrditi ima li voluharica i procijeniti njihov broj. Voluharice podgrizaju korijen pa je njihovo prisustvo važno primjetiti. Razlikujte voluharicu od krtice.

***Biljke koje su agresivne u razmnožavanju su: pirika, vilina kosa, petoprsta i sl.

Navedeni parametri pomažu kod izbora gredice s obzirom na ekološko-biološke uvjete.

Odabir između klasične gredice u odnosu na povišenu potrebno je procijeniti na razini škole imajući na umu prednosti i mane obiju vrsta gredica.

Mi preporučujemo da se škole u urbanim sredinama više orijentiraju na povišene gredice, a škole u ruralnim sredinama više na klasične vrtno gredice.

Uspostava je klasičnih gredica jednostavna i obuhvaća:

1. primarnu obradu tla (kopanje, štihanje, oranje i sl.) - ako za to postoje uvjeti, mogu se primijeniti metode bez obrade kao npr. malčiranje slamom, kartonom i sl.
2. sekundarna obrada tla (frezanje i sl.), tj usitnjavanje tla
3. priprema oblika gredica za sadnju ili sjetvu

Oblike, načine izrade, obradu tla i sve ostale detalja o gredicama možete pronaći na raznim internetskim vrtlarskim stranicama.

Osigurajte si dovoljan broj alata i vrsta alata za gredice (motike, grablje, ručni kultivator, štihače, lopate).

Povišene gredice pri izradi imaju nekoliko detalja više te je njihovo planiranje nešto zahtjevnije.

Pri izradi povišene gredice razmislite o:

1. obliku gredice
2. vrsti materijala
3. dimenzijama

Oblik gredice na neki način određuje koje ćete materijale koristiti. Ako se radi o zahtjevnim oblicima, bit će potrebna i prilagodba materijalu. Kod oblika gredice i izbora materijala pokušajte pronaći osobu s iskustvom koja bi vam dala neke

korisne savjete. Ovdje ćemo vam dati neke od njih. Oblik treba biti jednostavan za izvedbu, izbjegavajte kružne ili polukružne linije. Vodite računa o dostupnosti za rad u pojedinim dijelovima gredice. Svaki bi dio gredice učenicima trebao biti dostupan za rad. S tim je povezan i izbor materijala. Možete koristiti drvo, beton, kamen. Pokušajte pronaći materijale koje možete reciklirati kao na primjer stara cigla, betonske kvadrante ili stare drvene daske. Možete koristiti i odbačene stare drvene ili slične predmete od drveta. Vodite računa o vijeku trajanja materijala. Kod drveta bi najbolje bilo da se koristi hrast koji ima veliku izdržljivost na vremenske neprilike. Stare cigle nakon 8-10 godina počinju „trunuti“ te se raspadaju. Koristite materijale koji su vam dostupni prema geografskom području. Škole u primorskom dijelu prirodno će koristiti kamen jer im je taj resurs na raspolaganju.

Dimenzije gredica određene su prema dobi djece koja će boraviti u vrtu. Uglavnom u vrtu rade svi uzrasti pa su preporučene dimenzije otprilike sljedeće: visina: 40–60 cm, dužina: 2 m, širina: 1,2 do 1,4 m. Na tim će gredicama djeca moći doći do svih dijelova. Ostavite dovoljno razmaka među gredicama kako bi se dva učenika mogla mimoilaziti jedan pored drugog. To je otprilike 1,5 m.

Prilikom izrade gredica važno je držati se mjera sigurnosti. Gredice trebaju biti čvrste, stabilne te osigurane od potencijalnog pada njihovih dijelova. Za osiguranje gredica možete koristiti okove i spojne elemente (u slučaju drveta), armirane šipke (u slučaju kvadre), beton kao vezivo s armaturom (u slučaju cigle, kamena).

Koji god da tip gredice odaberete, vodite računa o tome da ostavite dovoljno prostora za prolazak učenika kroz vrt. Ponekad više razreda od 30 učenika istovremeno trebaju biti u vrtu.

Odabir adekvatnih biljaka (kultura)

Kod odabira biljaka postoji nekoliko savjeta koji vam mogu pomoći. U ovom dijelu nećemo objašnjavati biološko-ekološke potrebe biljaka jer se te informacije mogu pronaći u literaturi ili na internetu.

Savjetujemo da najprije nabavite dobru literaturu u kojoj su opisane biljke ili web stranice na kojima pišu stručne osobe. Kod internetskog pretraživanja pripazite koje autore čitate jer na Internetu postoji mnogo nepotpunih i netočnih informacija.

Biljke koje možete uzgajati u školi su: cvijeće, povrtlarske kulture, začinsko i aromatično bilje, ukrasne biljke, voće. Ugrubo se mogu podijeliti na one koje možemo konzumirati i one koje služe za ukras.

Cvijeća ima mnogo vrsta, raznih visina, boja i oblika. Mi preporučujemo da koristite biljke trajnice jer na taj način štedite novac i stvarate manje otpada. U rano proljeće možete samo proizvesti presadnice kadifica, petunija, dalija i drugih vrsta. Također nastojte razmnožavati biljke, jer je to jako zabavno i poučno za učenike. Trajnice složite po vremenu cvjetanja pazeći na njihovu sjenovitu, odnosno sunčanu poziciju. Važna preporuka je da biljke kupujete u vrtnim centrima u kojima možete dobiti stručni savjet oko brige i njege. S izborom vrsta nećete pogriješiti jer će vas svaka biljka uveseliti svojom ljepotom.

Vodite računa o tome da biljke iz prirode nije dozvoljeno uzimati i saditi u vrtove jer je dosta vrsta zaštićeno, a pojedine i strogo zaštićene.

Od povrtlarskih kultura postoji cijeli spektar vrsta, sorti i oblika. Uzgajajte ono povrće koje će djeci biti zanimljivo te koje vole manje jesti. Kad se sami bave biljkama, njihova se želja za konzumacijom

tih biljaka povećava. Iskustvo pokazuje da učenici nakon rada u vrtu počinju konzumirati povrće i voće koje do tada nisu bili okusili.

Važno je da nastavno osoblje zna prepoznati povrće i cvijeće. Često se dogodi da nastavnici ne prepoznaju biljku patlidžana, krastavca i sl. Zajedno s učenicima izradite veliki plakat sa svim vrstama povrća, s fotografijama biljaka i plodovima te nazivljem. To može biti izvrstan projekt za ekološke grupe.

Prema uputama državnog inspektorata povrće koje se proizvede u školskim vrtovima može se konzumirati ako je proizvedeno na području gdje ne postoji opasnost od onečišćenja (blizina prometnice, veliki protok ljudi i sl). Svakako se treba držati pravila higijene i ispravnog pranja povrća. Međutim, prerada povrća u npr. marmelade, džemove i sl. nije dozvoljena ako škola za to nema posebne uvjete koje treba dogovoriti s inspeksijskom službom.

Ne zaboravite fotografirati biljke i plodove. Ako nemate iskustva u vrtlarenju, počnite s manjom površinom i jednostavnim kulturama (salata, luk, češnjak, paprika i sl.)

U zasebnom dijelu vrta možete imati začinsko bilje koje se kasnije može osušiti i pakirati ili koristiti za izradu kozmetike. Tu se mogu uključiti i mali kemičari koji mogu raditi destilate, macerate i slične proizvode od biljaka. Od aromatičnog i začinskog bilja najzastupljenija je lavanda, ružmarin, smilje, kadulja, kamilica, matičnjak itd. Budite kreativni u izboru vrsta. Imajte na umu da veći dio aromatičnog bilja ima potrebu za sunčanim i ocjeditim pozicijama.

Ukoliko na raspoložete velikim prostorom oko škole, svakako možete saditi i ukrasne grmove te gredice s kombinacijom trajnica i grmova. Također možete saditi i razna stabla. Za sadnju stabala obavezno tražite savjet stručnjaka te

dozvolu lokalne tvrtke koja gospodari zelenim površinama u vašem gradu. Ukrasno bilje možete kombinirati prema raznim bojama, oblicima, vremenu cvjetanja. Istražite karakteristike pojedinih vrsta kako bi vam vrt bio aktivan tijekom cijele godine. Važno je znati da su pojedini grmovi poput mahonije, božikovine i sl. otrovni. Nastojte ih izbjegavati ili upozoriti učenike da ih ne diraju.

Često se postavlja pitanje o ružama. Ruže su odlične, ali učenicima nisu praktične za rad i brigu. Možete ih posaditi za ukras smještene na poziciji koja nije tako često dostupna učenicima ili ih izolirati nekom ogradom. Za ukrasne grmove i stabla potražite savjet stručnjak u vrtnom centru ili poznanika koji vam mogu pomoći oko izbora.

Sjajno je što ekološka grupa može raditi istraživanja o načinima sadnje. Uključite učenike u sve etape projekta, od planiranja do provedbe.

U radu se često susrećemo s idejom o voćnjaku. Ideja je izvrsna, no za njenu su realizaciju potrebni određeni preduvjeti. Potreban je dovoljno velik prostor za voćnjak, barem 50 m², te je potrebno educirati djecu o konzumaciji voća. Veliki izazov predstavljaju susjedi koji česti krađu sadnice. Međutim, osnivanje voćnjaka nije nemoguće. Ako se odlučite za tu opciju, potražite stručnjaka da vam pomogne ako analize tla, izbora sorti, rasporeda sadnje, principa orezivanja i sl. Preporuka je da imate spororastuće sorte. To su voćke koje možete držati na maksimalno 2 m visine. Niža su stabla bolji odabir kod prevencija da se učenici ne penju po stablima.

Urbani vrt u žardinjerama

U urbanim sredinama mnoge škole nemaju prostora za osnivanje školskog vrta. Tada svakako mogu iskoristiti povoljnosti koje im nude žardinjere.

Prilikom planiranja postavljanja žardinjera, savjeti poput ovih mogu biti korisni:

1. Maksimalna dubina žardinjere neka bude 40 cm čime se omogućuje uzgoj velikog broja povrća
2. Koristite vrtanu zemlju za popunjavanje žardinjere, može ju kupiti u vrtnom centru
3. Žardinjere obavezno trebaju imati otvore za drenažu vode
4. Koristite materijale koju su otporniji na vremenske prilike (drvo hrasta, neke vrste plastike i sl.).

Prilikom postavljanja žardinjere na dno stavite kamene oblutke kako biste postigli veću masu žardinjere te njenu otpornost na potencijalna prevrtanja.

Izbor biljaka, pozicija, način sjetve i sadnje slični su kao i kod klasičnog vrta.

Vrt unutar škole

Ako nemate mogućnosti napraviti niti jednu od gore spomenutih vrsta vrtova, možete napraviti male zelene kutke u školi.

Postoji nekoliko načina ozelenjivanja škole. Najčešće se rade klasične žardinjere sa sobnim biljkama većih ili manjih dimenzija. Tu je važno dobro isplanirati broj i veličinu biljaka ovisno o poziciji svjetla i prolasku učenika. Manje biljke u teglama lake su za uzgajanje. Za odabir velikih biljka napravite istraživanje o tome koje bi vam biljke bile najadekvatnije.

Pri odabiru najbolje velike biljke mogu vam pomoći pitanja poput ovih: S kojom površinom raspolažemo? Koliko ima sunčeve svjetlosti? Koje bi visine biljke trebale biti? Kakvog bi oblika trebali biti krošnje (okruglog, stupasog i sl.)? Koliko vremena možemo posvetiti brizi za biljke?

Za odgovore potražite savjet stručnjaka u vrtnom centru. Opis bi primjerice mogao izgledati ovako: Trebali bismo biljku visine 2 m, okrugle krošnje i zelenih listova. Biljka bi bila smještena otprilike 2 metra od prozora na južnoj strani svijeta. Bilo bi dobro da nije neka jako otrovna vrsta jer pored nje prolazi puno učenika. Treba nam biljka koja zahtijeva srednju brigu jer nemamo dovoljno iskustva.

Druga opcija je da izradite terarije s biljkama. Izrada terarija može u početku biti malo zahtjevna, ali sam proces može biti vrlo zabavan i koristan učenicima. U izradu terarija uključite učenike na način da im zadate da istraže kako se isti izrađuje, koji su uvjeti potrebni, koje biljke koristiti, te također kako održavati same biljke u njemu.

Treća opcija koju možete koristiti u školama je zeleni zid. Izrada zelenog zida može biti vrlo jednostavna ili zahtjevna, što uključuje angažman

stručne osobe koja će vam pomagati. Zeleni zid je dosta skupa opcija pa svaka realizacija takvog projekta treba proći kroz neke od projekata kojeg provode udruge civilnog društva.

Plan realizacije školskog vrta

U školi okupite tim i napravite detaljan plan realizacije školskog vrta. Tu su uključeni svi detalji o kojima smo pisali u prethodnom dijelu ovog poglavlja. Plan, tj. ciljevi trebaju biti napravljeni po principu SMART (specifični, mjerljivi, mogući za realizirati, relevantni, vremenski vezani). Može se naprimjer napraviti vrt u školskom dvorištu s tri povišene gredice, određenih dimenzija u koje će se saditi biljke (točno odrediti koje biljke). Gredice će biti realizirane u točno određenom vremenskom roku.

Plan neka bude jasan i sažet. Nemojte planirati više nego što možete provesti.

Financijski plan vrta

Nakon što ste odredili sve što će biti potrebno za realizaciju školskog vrta, važno je utvrditi i financijsku projekciju. Prođite kroz plan prema aktivnostima koje ste planirali provesti, napravite popis potrebnog materijala i opreme. Na osnovu toga napravite detaljan popis s cijenama pojedinih materijala. U plan svakako uvrstite sve troškove za: alate, supstrat, materijale za gradnju, biljke, sjeme, prijevoz i sl.

Izradite popis svega što bi trebalo nabaviti. Potom treba napraviti plan o izvorima pribavljanja sredstava. Često se zaboravi napraviti raspodjela odgovornosti (tko će od članova tima što nabavljati). Definirajte osobe koje će obavljati kupnju te maksimalni iznos koji mogu potrošiti.

Postoje razni izvori financiranja koji će biti spomenuti u sljedećem poglavlju. Kombinirajte sve izvore financiranja: od donacija, sponzorstava, projekta i sl. Imajte na umu da se financijski plan ne treba realizirati za dva tjedna. Napravite vremenski rok do kojeg ćete realizirati planirano.

Uvijek je važno da realno planirate, ostvarite plan i dobijete pozitivno iskustvo. To će biti motivacija za cijeli tim.

Održavanje vrta

U dosadašnjoj praksi pokazalo se da jedan od najvećih izazova kod školskih vrtova predstavlja njihovo održavanje. Uvijek se prvo postavlja pitanje tko će održavati vrt tijekom ljetnih praznika.

Iz praktičnih razloga, održavanje vrta može se vremenski podijeliti na dva dijela: održavanje vrta prije ljetnog odmora i održavanje vrta za vrijeme ljetnog odmora. Održavanje prije ljetnog

odmora poprilično je jednostavno i sastoji se od zalijevanja, okopavanja te vađenja nepoželjnih agresivnih biljaka iz vrta.

Napravite raspored na način da svako odjeljenje bude uključeno u brigu za pojedini dio vrta ili gredicu ako za to postoje uvjeti. U održavanje vrta tijekom trajanja školske godine pokušajte uključiti roditelje i susjede. Oni kasnije mogu odigrati veliku ulogu u očuvanju vrta.

Pri osnivanju vrta imajte na umu gdje vam je najbliži izvor vode za zalijevanje biljaka. Voda je izuzetno važan element potreban za uspješan vrt. Možete koristiti i neke od modela navodnjavanja koji mogu biti praktični, štede vodu i jednostavni su za izradu.

Od polovine lipnja do rujna učenici nisu u školama, a vrt zahtijeva određenu brigu. Također, u tom periodu traje i zrioba mnogih povrtlarskih kultura.

Za održavanje vrta tijekom ljetnih dana pokušajte motivirati susjede, roditelje i nastavnike koji stanuju u blizini škole. U manjim gradovima ili ruralnim školama to neće predstavljati veći izazov, međutim u većim je gradovima to ponekad jedan od glavnih razloga zašto škole odustanu od vrta.

Pri planiranju vrta izuzetno je važno da uzmete u obzir i element održavanja. Ako nemate mogućnost da se netko bavi vrtom tijekom ljeta, sadite kulture koje zahtijevaju manje brige, kao što je ukrasno biljke, aromatično bilje (lavanda, kadulja, ružmarin, majčina dušica i sl). Takve je biljke puno jednostavnije održavati, a zalijevanje i orezivanje radi se 2 puta godišnje.

Osobe koje su uključene u održavanje vrta, posebno povrtnjaka, mogu se koristiti plodovima vrta, što znatno povećava motivaciju za rad u vrtu. Uvijek počnite s jednostavnim kulturama ili s ukrasnim biljem dok ne dobijete iskustvo i potporu cijele zajednice.

Ako za to postoje uvjeti i financije, u školi možete načiniti staklenik ili plastenik.

U stakleniku ili plasteniku možete tijekom kasne zime ili ranog proljeća uzgajati mnoge kulture (salate, rikulu, matovilac, blitvu, raštiku i sl.). Također, možete proizvoditi i presadnice povrća i cvijeća koje ćete koristiti u vrtu.

Ne zaboravite da su ljubav prema vrtu, upornost, strpljenje i poniznost pred prirodom važne karike vrtlarenja. Sretno!

4. POGLAVLJE

Izvori financiranja

**Autori: Tamara Jovičić, udruga IKS
i Mile Drača, udruga O.A.Z.A.**

Vrlo se često dogodi da entuzijazam, želju i volju koje često postoje u školama zapravo zakoče financije. Postavlja se pitanje od kojih sredstava financirati izradu vrta, nabavu alata, opreme i sl.

Financiranje aktivnosti i potrebnih materijala vezanih uz vrt i vrtlarenje i uređenje škole mogli bismo podijeliti u tri skupine:

1. Što škola sama može prijaviti i provesti
2. Partnerstva s udrugama
3. Organizacija prodaje rukotvorina u školi

Što škole same mogu učiniti?

U školi je važno izraditi popis materijala potrebnih za uređenje školskog okoliša, vrta ili učionice na otvorenom. Naš je savjet da napravite popis svega što vam je potrebno iako se možda čini da su neke stvari preskupe ili zahtjevne za nabavu. Kad imate popis stvari, razmislite od koga biste i što mogli dobiti ili tražiti. Kao škola također imate određene posebne opcije za nabavu pojedinih materijala ili opreme.

Donacije od privatnih poduzeća

Sastavite dopis s podacima o školi te napišite kakva vam je donacija potrebna od pojedine tvrtke. Naše je iskustvo da tvrtke rijetko daju novac (izvan natječaja); češće doniraju materijale ili opremu. Izbor tvrtki može biti različit ovisno o materijalu koji trebate nabaviti. Uglavnom na ovaj način možete nabaviti materijale ili opremu: alat za vrt – veliki trgovački lanci prodaje alata i opreme; supstrat ili vrtna zemlja – vrtni centri, lokalna gradska društva koja uređuju javne površine; drvo za gredice – pilane, stolari; sadnice biljaka (cvijeća, voća, povrća) – rasadnici, vrtni centri, veliki trgovački lanci koji imaju prodaju biljaka u asortimanu.

Budite maštoviti pri slanju dopisa. S učenicima primjerice možete snimiti video-poruku o tome što vam sve treba i poslati je tvrtkama. Pisani službeni dopisi uglavnom nisu kreativni i u većini slučajeva na umu imaju korist ili se rade 'pro forme' ako ste

se ranije dogovorili s nekom tvrtkom o donaciji.

Prijave na natječaje

Škole se svakako mogu prijaviti na natječaje preko ERASMUS+ programa, Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva, Ministarstva obrazovanja i sporta i drugih zaklada i ustanova. Natječaji su većinom usmjereni na pojedina područja te je nabava materijala ograničena. Nabavka razne opreme u školi može ići putem ovih natječaja.

Često privatne tvrtke i banke objavljuju natječaje povezane s vrtlaranjem, djecom i sl., što je svakako dobro iskoristiti. Za to će biti potrebno odrediti osobu iz škole koja bi napisala prijavu na natječaj.

Pokušajte na razini škole zadužiti jednu osobu koja bi pratila razne natječaje na koje se možete prijaviti. Bilo bi najbolje kada bi ta osoba prošla edukaciju o pretraživanju i prijavi na natječaje.

Počnite s manjim natječajima i donacijama da steknete iskustvo.

Donacije iz lokalne uprave

Veliki broj škola dobiva sredstva za uređenje okoliša škola putem zamolbi koje se šalju vijeću gradskih četvrti ili gradonačelniku ako se radi o manjim gradovima. Na ovaj način možete obnoviti igrališta, terene, postaviti klupe, urediti parkove oko škole i sl. S obzirom na to da svaki grad ima određeni ustroj, jako je važno da razvijete odnos s gradonačelnikom (u manjim mjestima), načelnikom općine ili predsjednikom vijeća gradske četvrti.

Ponekad se na odobrenje sredstava čeka po nekoliko mjeseci, ali trud se u konačnici isplati. Važno je da pratite kada predstavnici lokalne vlasti rade planove i proračune za sljedeće razdoblje kako biste na vrijeme pripremili potrebnu dokumentaciju. Često se u tim situacijama traži službeni plan uređenja koji izrađuje netko od ovlaštenih projekatana. Za taj dio pokušajte

angažirati neke od roditelja, ako je tko od njih potrebne struke. Svakako s predstavnicima vlasti provjerite što je potrebno od dokumentacije jer se od grada do grada razlikuju uvjeti financiranja. Razvijanje odnosa s predstavnicima lokalne vlasti iznimno je važno radi podrške i pomoći projektu.

Partnerstva s udrugama

Partnerstva s udrugama nose višestruke koristi od kojih smo neke već naveli. Prilikom provedbe projekta u školama udruga u proračunu projekta može imati stavke koje se tiču nabave opreme i materijala za škole. To svakako ovisi o natječaju te tipu aktivnosti koje bi se provodile. Velik broj projektno usmjerenih udruga ima iskustva s pisanjem proračuna, pa prilikom zajedničke prijave pokažite listu materijala i opreme koja vam treba. Svakako će djelatnici udruge procijeniti što se sve može, a što ne može staviti u proračun projekta.

Odlučite li se za partnerstvo s udrugama, savjetujemo da jasno iskomunicirate sve vezano uz financije kako biste znali koje su vaše mogućnosti. U svakom slučaju suradnja s udrugama može značajno doprinijeti nabavi opreme i materijala. Ovdje navodimo neke od stvari koje možete nabaviti: alati za vrt, sadnice biljaka, sjeme za vrt, gredice za vrt, oprema za snimanje, oprema za preradu voća, za pčelarenje i sl., izgradnja kamenjara i vrtnih jezeraca i sl. Mogućnosti su neograničene ako imate jaka partnerstva s udrugama.

Organizacija prodaje rukotvorina u školi

Imajte na umu da u školi možete osnovati školsku zadrugu. Osnivanje zadruge ima višestruke koristi, kao na primjer:

1. Često popunjava potreban fond sati za nastavnike
2. Omogućuje pripremu i prodaju raznih rukotvorina na školskim sajmovima

U školi možete organizirati proizvodnju različitih rukotvorina. Neke od njih su primjerice: uzgoj presadnica biljaka u proljeće, izrada predemata od gline, recikliranje materijala, izrada vrećica sa začinskim suhim biljem itd. Već smo napomenuli u prethodnim poglavljima da je za izradu prerađenih proizvoda (džemova, marmelada ili meda itd.) potrebno da imate osigurane minimalne tehničke uvjete za preradu i pakiranje proizvoda. Svakako počnite s manjim koracima koji će s vremenom i iskustvom prerasti u veće projekte.

Sve proizvode koje napravite možete prodavati za vrijeme Dana škole, božićnih sajмова, vrtnih festivala. Prodaja se može organizirati i na drugim sajmovima izvan škole, ako za to postoji prilika. Iskoristite tu priliku. Ponekad škole skupe značajan iznos sredstava kroz navedene aktivnosti.

Neki od ovih savjeta mogu vam pomoći u što boljem financiranju projekata:

1. Jasno odredite što želite.
2. Predstavite rezultate koje škola ostvaruje na što mjerljiviji način; uvijek ih pokušajte izraziti brojkama.
3. Logično povežite materijale koje tražite s tvrtkom kojoj se obraćate te u tom tonu šalјite dopis. Na primjer, šalјete li dopis za donaciju sadnica povrća, fokusirajte se na prezentaciju vrta, aktivnosti u vrtu.
4. Budite lojalni dogovorima; ispoštujte sve dogovore koje imate s tvrtkom ili udrugom.
5. Budite svjesni svojih granica; ako znate da ne možete sami nešto odraditi, pitajte za pomoć ili savjet.
6. Aktivnosti koje radite u školama prikažite na jasan, zanimljiv i kreativan način.

4. POGLAVLJE

Uključivanje volontera u projekt

**Autori: Tamara Jovičić, udruga IKS
i Mile Drača, udruga O.A.ZA.**

Volonterstvo je jedna od najplemenitijih djelatnosti koje možemo ponuditi društvu. Temelji se na solidarnosti, ljubavi, nesebičnom davanju sebe drugima. Ovdje bismo željeli istaknuti dobrobiti koje škole imaju od samog volonterstva. Kada smo prvi put doveli grupu međunarodnih volontera u školu, iznenađenje se nije moglo sakriti. Ta dva mjeseca provedena s učenicima bila su puna sreće, veselja, rada, razmjene znanja i iskustava. Tako smo zaključili da u projektu „Oaza za djecu“ želimo nastaviti s volonterstvom. Udruga IKS iz Petrinje više od 15 godina radi s volonterima te svjedoči kako je utjecaj volonterstva na zajednicu neprocjenjiv.

Prije nego što prikazemo mogućnosti volontiranja, želimo napomenuti da je volonterstvo regulirano Zakonom o volonterstvu u RH, a na međunarodnoj razini razmjene teku uglavnom putem programa ERASMUS+ ili Europskih snaga solidarnosti.

Prilikom uključivanja volontera u škole postoje tri mogućnosti:

1. uključivanje lokalnih volontera
2. uključivanje stranih volontera
3. osnivanje volonterskih klubova

Uključivanje lokalnih volontera

Uključivanje lokalnih volontera može biti od velike važnosti i pomoći za razvoj projekta u školi. Lokani volonteri često imaju želju, volju i slobodno vrijeme za doprinos pojedinim aktivnostima. Volontere možete pronalaziti na razne načine. Uglavnom se početak suradnje svodi na kontakt s nekom od lokalnih organizacija koja provodi volonterske aktivnosti. Također se možete povezati s lokalnim volonterskim centrima koji će vam pomoći da pronađete adekvatne osobe.

Prilikom traženja pomoći od volontera uvijek treba imati na umu da volonteri nisu zamjena za

radno mjesto, već nam svojim znanjem pomažu u obavljanju zadataka. Prije nego što se škola odluči za primanje volontera, bilo bi poželjno da prođe nekoliko edukacija o radu s volonterima ili da se savjetuje s lokalnim volonterskim centrima. Da bi volontiranje bilo uspješno, važno je imati jasno definirane zadatke za koje trebamo pomoć. U organizaciji volontera treba postojati koordinator koji prati rad volontera i pomaže u njemu.

Volontere se može uključivati na nekoliko načina: stalni volonteri uključeni su tijekom cijele godine i pomažu u određenim aktivnostima. Nekom od učenika primjerice pružaju pomoć u pisanju zadaće. Povremeni volonteri uključuju se za vrijeme većih aktivnosti ili periodičnih aktivnosti u školi kao što su: krečenje škole, oslikavanje zidova itd. Volontirati može svatko u skladu sa svojim mogućnostima. Uključivanje bivših učenika škole može biti dobar primjer volonterstva. Važno je napomenuti da volonterstvo ne poznaje dobne,

rasne, vjerske i nacionalne granice.

Volontiranje na lokalnoj razini ima velikih prednosti, međutim izdvojili bismo nekoliko korisnih savjeta koji će vam pomoći da izbjegnute potencijalno neugodne situacije.

Neki od savjeta su:

1. Ako nemate iskustva u radu s volonterima, obavezno potražite savjete od nekog od volonterskih centara
2. Obavite razgovor s volonterima, posebno onim dugoročnim
3. Preporuke za volontiranje uvijek su dobrodošle
4. Definirajte jasna očekivanja prema volonteru
5. Za duža volontiranja uvijek potpišite volonterski ugovor te izdajte volonteru potvrdu o volontiranju nakon što ugovor istekne
6. Proučite Zakon o volonterstvu u Republici Hrvatskoj.

Uključivanje stranih volontera

Dolazak stranih volontera je prema našem iskustvu velika blagodat za učenike. U komunikaciji i radu s volonterima učenici uče jezike, brišu razne predrasude, povezuju se kao tim, uče o drugim kulturama i narodnostima. Uključivanje stranih može se izvesti na dva načina: 1) škola raspisuje projekte za primanjem volontera ili 2) škola ima partnerstvo s nekom od udruga koje se bave primanjem volontera.

Svakako savjetujemo da počnete s drugom opcijom. Pronađite udrugu koja se bavi primanjem stranih volontera te dogovorite suradnju. Važno je da prvo razvijete suradnju s udrugom i povjerenje u nju. Pobrinite se da nađete udrugu koja ima iskustva u radu s volonterima, pitajte predstavnike udruge kako rade odabir volontera, kako je organizirano koordiniranje volontera, kako pripremaju volontere za rad u školama itd. Ako se povežete s udrugom

i ostvarite odnos s njom, primanje volontera teći će mnogo lakše. Savjetujemo da volontere u školu uvijek primate preko neke od udruga jer ćete tako znati tko vam dolazi u školu. To je posebno važno kad su u pitanju strani volonteri. Međunarodni volonteri imaju osigurane sve uvjete (smještaj, hranu, lokalni prijevoz, džeparac) za boravak u Republici Hrvatskoj te nije potreban trošak škole za njihovo sudjelovanje u aktivnostima. Svakako se možete dogovoriti s udrugom ako želite sudjelovati u nekim od troškova, ali to je isključivo stvar dogovora.

Međunarodni volonteri mogu boraviti u Republici Hrvatskoj do 2 mjeseca kroz individualno volontiranje ili do 14 mjeseci kroz volonterske timove. Udruge su te koje se bave koordiniranjem volontera, a škola im ustupa prostor i učenike za rad. Kod nas najveći broj volontera dolazi putem Europskih snaga solidarnosti kojeg provodi Agencija za mobilnost i programe EU.

Postoje također i neki detalji na koje bismo ukazali:

1. S udrugama napravite jasan plan o radu volontera.
2. U proračunu za volontere često postoje sredstva za provedbu aktivnosti pa vidite s udrugama što bi se moglo iskoristiti.
3. Učenike nikada ne ostavljajte same s volonterima; uvijek je potrebno da je uz njih prisutna osoba iz udruge ili učitelj/nastavnik
4. Dogovorite s udrugom da pripreme volontere za rad s djecom (bez selfieja, razmjene brojeva, kontakata i sl.).
5. Ponekad razveselite volontere nečim slatkim, kavom ili sladoledom.

Škole se često boje primanja volontera, no za tim nema potrebe. Iz dugogodišnjeg iskustva znamo da nema nikakve bojazni ako se sve pripremi prema uputama. Ako se i dođe do neprimjerenog

ponašanja i bilo kakvih problematičnih situacija, volontiranje u svakom trenutku može biti prekinuto. Ponovno napominjemo kako je edukacija o radu s volonterima nužna da bismo mogli što kvalitetnije primati volontere. Dobrobiti koje volonteri donose u školu značajne su i očituju se na svim razinama, stoga bi bila velika šteta da se ta prilika propusti. Škole u kojima smo već 6 godina s volonterima bune se što ne mogu provoditi dovoljno vremena s volonterima. Učenici se u većini slučajeva ne daju vratiti u razred nakon rada s volonterima.

Volonteri doprinose školi i na sljedećim poljima: fizički pomažu kod osnivanja vrtova ili uređenja okoliša škole, daju dodatnu vrijednost nastavi kroz neformalne radionice i aktivnosti, primjerom potiču učenike da i sami budu volonteri.

Osnivanje volonterskih klubova

Osnivanje volonterskih klubova usko je vezano uz uključivanje lokalnih volontera. Međutim klubovi

su više orijentirani na uključivanje učenika u školi. Školsko volontiranje je koncept u kojem škole kao odgojno-obrazovne institucije promiču, potiču i organiziraju volontiranje.

Škole organiziraju:

- promicanje vrijednosti volonterstva – etički kodeks, obilježavanje Međunarodnog dana volontera, promociju nacionalnih događaja, informiranje o dobitnicima državnih nagrada i dr.
- informiranje učenika o mogućnostima volontiranja i pružanje podrške pri uključivanju u volontiranje
- uspostavu volonterskih programa – organizacija volontiranja za učenike, zaposlenike škole, roditelje i druge „vanjske volontere“ (preuzeto od Volonterskog centra Zagreb)

Prema Zakonu o volonterstvu „djecu i mlade u odgojno-obrazovnom sustavu Republike Hrvatske te u neformalnim oblicima učenja potrebno je

upoznati s vrijednostima, ulogom i značajem volontiranja, omogućiti im stjecanje iskustva volontiranja, te kroz građanski odgoj i obrazovanje razviti cjelovitu osposobljenost za volontiranje, društvenu solidarnost i aktivno građanstvo.“ Zakonsko okruženje volonterstva u RH predviđa prostor za razvoj programa odgoja za volontiranje i volontiranja u školama te uređuje situacije u kojima je moguće volontiranje maloljetnika (Zakon o volonterstvu NN 58/07, NN 22/03).

Prema Zakonu moguće je: volontiranje mladih u dobi od 15 do 18 godina (srednjoškolci) i volontiranje djece mlađe od 15 godina (osnovnoškolci).

Kod volontiranja maloljetnika propisani su i dodatni uvjeti:

- Načelo zaštite maloljetnih volontera
- Maloljetni volonter mora imati pisanu suglasnost zakonskog zastupnika

- Obvezan je nadzor i podrška organizatora volontiranja, korisnika volontiranja, zakonskih zastupnika maloljetnih volontera te drugih odraslih osoba
- Aktivnosti moraju biti primjerene volonterovoj dobi, tjelesnom, psihičkom i moralnom stupnju razvoja i vještinama te ne smiju predstavljati rizik za njihovo zdravlje, razvoj i uspjeh u izvršavanju školskih obveza
- Volonteri ne smiju volontirati u inozemstvu bez suglasnosti zakonske zastupnice i bez njihove pratnje ili pratnje organizatora volontiranja. Ne smiju dugotrajno volontirati niti volontirati u aktivnostima povezanim s teškim tjelesnim naporom ili rizicima koji ugrožavaju ili bi mogli ugroziti njihov život, zdravlje, ćudoređe, razvoj ili izvršavanje školskih obveza
- Volonteri mogu prestati obavljati volonterske aktivnosti u bilo kojem trenutku bez suglasnosti, ali uz znanje zakonskog zastupnika.

Učenci osnovnih škola mogu volontirati u sklopu školskih volonterskih klubova koje vode nastavnici i/ili drugi djelatnici škole. Volonterski klubovi škola mogu samostalno s organizatorima volontiranja dogovarati i organizirati kratkoročne volonterske akcije ili uključivanje svojih učenika na dugoročiji volonterski angažman.

U školskim volonterskim klubovima mogu se podijeliti uloge koje će aktivnije uključiti učenike u rad kluba, poput npr. voditelj volonterskog kluba ili voditelj pojedine volonterske akcije. Tako su učenici aktivni u samom vođenju i koordinaciji kluba, a ujedno i dodatno motivirani. Ukoliko postoji potreba za time, volonerski centri mogu pružiti savjetodavnu podršku u procesu osnivanja volonterskog kluba škole u kojem će učenici organizirati volonterske akcije i uključiti se u provedbu raznih volonterskih aktivnosti. Učenici u volonterskim klubovima mogu sudjelovati u raznim aktivnostima i projektima.

Slobodni su sami osmisлити i provesti aktivnosti koje su im zanimljive i u kojima žele sudjelovati, a sadržaj je raznolik i bogat. Neki od primjera učeničkih projekata u školama: vršnjačka podrška u savladavanju nastavnog programa, akcije zaštite okoliša, posjeti djeci u bolnicama, prikupljanje pomoći za ugrožene, podrška učenicima s poteškoćama itd. Također, u volonterske je klubove dobro uključiti i roditelje i volontere iz zajednice kako bi učenici aktivno učili od starijih, razvijali socijalnu koheziju te izgradili bolji sustav podrške u volonterskom odgoju.

Svaka bi škola trebala osigurati školskog koordinatora volontera (KV) koji koordinira rad volonterskog kluba u školi poštujući smjernice i odluke donesene na upravljačkoj razini škole. KV zastupa i predstavlja volonterski klub i odgovoran je za zakonitost rada i djelovanje kluba. Odgovornosti koordinatora volontera su: koordinacija kluba, odgovornost za primjenu

Zakona o volonterstvu i cjelokupno djelovanje unutar volonterskog programa/kluba, odgovornost za postignute rezultate programa/kluba, ispunjenje planova i ciljeva te kvalitetu rada, odgovornost za pravovremeno, pravilno i kvalitetno izvršavanje poslova i delegiranih zadataka, koordinator/ica volontera kreira, implementira, nadzire i unapređuje pravila i procedure zajedno s voditeljima u klubu te je odgovoran/na za njihovo poštivanje unutar volonterskog kluba.

Da bi volonterski klub bio uspješan, potražite savjet lokalnog volonterskog centra. Nakon nekoliko sastanaka klub će biti spreman za rad.

Na kraju nikako ne smijemo zaboraviti da je volonterstvo, pored pomaganja i razvijanja različitih znanja i vještina koje će nam kasnije puno značiti u životu, davanje ljubavi i potpore drugima. Volonter je uvijek spreman nesebično prenositi znanje i vještine, a isto je tako spreman učiti od drugih i tako rasti i razvijati vlastite sposobnosti.

Da bi nam volonterstvo bilo inspiracija, napominjemo još jednom najvažnije detalje: povežite se s udrugama i volonterskim centrima, strah od primanja volontera još nije opravdan, imenujte u školi koordinatora volontiranja, proučite Zakon o volonterstvu.

To je to... Svemir je granica.

6. POGLAVLJE

Utjecaj vrtlarenja na djecu kroz psihološki i fizički aspekt

**Autorica: dr. sc. Margareta Jelić,
Filozofski fakultet u Zagrebu,
Odsjek za psihologiju**

Kad se razmatra značaj škola kao okruženja za učenje, često se kreće od pretpostavke da su granice tog okruženja zidovi učionica ili samih škola. Međutim, škole postoje unutar šireg okruženja u kojem se također odvija učenje. Među njima se najviše istražuje školsko igralište (Malone & Tranter 2003; Pellegrini & Davis 1993), ali posljednjih godina sve je veći interes za školskim vrtovima (Canaris 1995; Capra 2001; Clark 1977; Desmond et al. 2004; Hoffman et al. 2004; Klemmer et al. 2005; Sheffield 1992; Skelly & Zajicek 1998; Smith & Aldous 1994; Waliczek et al. 2001; Wertsch 1985).

Inicijative pokretanje školskih vrtova nisu nove, ali u posljednje vrijeme dobivaju nov zamah diljem svijeta. Vjerojatan razlog tome jest širi pokret usmjeren na poticanje povezanosti djece (i ljudi općenito) s prirodnim okolišem. Naime, vrijeme vrijeme koje djeca provode na otvorenom posljednjih se desetljeća smanjuje (Hofferth, 2009;

Louv, 2005), dok boravak u zatvorenom prostoru postaje sve duži ponajviše zahvaljujući modernim tehnologijama (televizija, računala, društvene mreže i računalne igre) koje uzimaju sve više sati dnevno. To je zaista zabrinjavajući trend ako se uzme u obzir da su blagodati boravka u prirodi već dobro poznate i potvrđene u brojnim istraživanjima (Frumkin, 2001; McCurdy, Winterbottom, Mehta, & Roberts, 2010; Wells, Jimenez & Martensson, 2018; Wells & Rollings, 2012).

Ljudska su bića integralni dio prirode, pa ljudi imaju potrebu biti u kontaktu s prirodom. Ne iznenađuje stoga da je povezivanje s prirodom važno za psihološku dobrobit čovjeka. O tome govori i pojam biofilija, koji je uveo američki biolog Edward Wilson, sugerirajući da je otuđivanje i odvajanje čovjeka od prirode štetno za čovjekovo zdravlje. Stoga ne čudi da često možemo čuti da netko odlazi u prirodu da se odmori, da sredi misli, da se opusti... U jednom je istraživanju

čak 95% sudionika izjavilo da se nakupljenog stresa rješavaju odlaskom u prirodu (prema van den Berg, Hartig & Staats, 2007). Međutim, ne samo da ljudi vjeruju da se odlaskom u prirodu mogu riješiti stresa, već i znanstvena istraživanja potvrđuju da izlaganje prirodi ima obnavljajući efekt na čovjeka. Boravak u prirodi (Sullivan, Kuo & DePooter, 2004), pa čak i samo gledanje prirode (Ulrich, 1984), imaju obnavljajuće učinke, a dva glavna mehanizma putem kojih se taj učinak ostvaruje jesu obnavljanje kapaciteta pažnje (Kaplan, 1995) i poboljšanje raspoloženja.

Kognitivne dobrobiti kontakta s prirodom već su znanstveno dokazane i potvrđene, te ujedinjene u teoriji obnavljanja pažnje (engl. Attention restoration theory- ART; Kaplan, 1995; 2001). Poznato je da je pažnja ključna odrednica mnogih aspekata kognitivnog i emocionalnog funkcioniranja čovjeka (Posner & Rothbart, 2007). Primjerice, ključna je za kratkotrajno pamćenje

(Jonides et al., 2008) te time i za školski uspjeh (Diamond, Barnett, Thomas, & Munro, 2007). No, naš je kapacitet pažnje ograničen i u urbanom okruženju koje traži visoku razinu naše pažnje lako dolazi do zamora namjerne, usmjerene pažnje. S druge strane, pokazalo se da prirodno okruženje traži nenamjernu pažnju, odnosno privlači umjerenu razinu pažnje te ima samoobnavljajući učinak na pojedinca. Konkretno, hodanje u prirodi ili čak gledanje fotografija prirode može pospješiti sposobnosti usmjeravanje pažnje u različitim kognitivnim zadacima (Berman, Jonides & Kaplan, 2008). Tako interakcija odnosno kontakt s prirodom može poboljšati pažnju i pamćenje (Cimprich, 1992, 1993; Faber Taylor, Kuo, & Sullivan, 2002; Hartig et al., 2003; Tennessen & Cimprich, 1995).

Međutim, boravak u prirodi nudi i druge dobrobiti za čovjeka, uključujući poboljšanje fizičkog i mentalnog zdravlja onih koji žive u blizini zelenih

površina i koriste ih. Istraživanja pokazuju već kratki pogled na prirodu ili kratka šetnja u prirodi vraćaju srčani tlak na normalnu razinu i time pridonose oporavku od stresa (Hartig, et. al., 2003). Tako stanovnici kvartova s mnoštvom zelenih površina imaju i manje zdravstvenih problema (Maas, 2006). To zapravo ne čudi ako uzmemo u obzir da prisutnost zelenih površina nudi zdravije okruženje tj. bolju kvalitetu zraka i manje buke. Osim toga, zelene površine u gradovima potiču na vježbanje te omogućuju socijalne kontakte ljudi koji žive blizu parkova (Wells, 2012). Tako se pokazalo da urbani stanovnici koji imaju mjesta za šetnju među drvećem su fizički aktivniji i žive duže. No, kako priroda privlači ljude ujedno može ojačati osjećaj za zajednicu i poboljšavajući socijalne odnose među ljudima i podršku koju si međusobno pružaju. Nadalje, osjećaj subjektivne dobrobiti je veći kada boravimo u području sa zelenijim okruženjem. Već pogled iz dnevnog boravka na zelenilo značajno povećava

zadovoljstvo susjedstvom u kojem pojedinac živi, a smatra se da također pozitivno djeluje na imunitet, samopoštovanje i bolje raspoloženje. Sve navedeno se ne odnosi samo na zdrave ljude. Pacijenti s pogledom na gradskog parka ili zelenilo imaju znatno višu stopu oporavka od onih s pogledom na goli beton (Ulrich, 1984).

Navedeni učinci prirode na stanovnike gradova još su jači kada se radi o djeci. Zeleno okruženje posebno je važno za tjelesno i mentalno zdravlje djece i mladih. Blizina i količina zelenog prostora povezana je s dobrobiti tijekom cijelog djetinjstva, a utjecaj prirode je najjači upravo za najugroženiju djecu odnosno djecu s najvišim razinama stresnih životnih događaja (Wells, 2003). Smatra se da bi u urbanom okruženju, gdje su djeca snažnije otuđena od prirode, taj pozitivni učinak prirode mogao biti i jači. Uz to, postojanje zelenila oko kuće ili stana potiče kognitivno funkcioniranje djece. Zbog čega je tako? Prije svega, zelene površine

potiču djecu na aktivnost i druženje s drugima. Tako djeca (i roditelji) koja žive u blizini zelenih površina koje omogućuje aktivnosti na otvorenom, imaju dvostruko više prijatelja od onih koji žive u prometnijim dijelovima grada (Huttenmoser, 1995). Blagodati boravka u prirodi uključuju i manju vjerojatnost debljanja (Bell, Wilson, & Liu, 2008), pozitivnije stavove i ponašanje prema okolišu tijekom života (Chawla, 2001; Wells & Lekies, 2006, 2012), te veću osobnu i psihološku otpornost.

Osim toga, priroda pomaže djeci da lakše i učinkovitije usmjere pažnju na ono što im je važno jer ne moraju blokirati buku, prometne znakove i druge smetnje koje inače zaokupljaju velik dio njihove pažnje, te priroda na taj način omogućuje da „im se mozak odmori“ (Kaplan & Kaplan, 1989; Kaplan, 1995). Priroda pomaže djeci da jasnije misle i lakše se suoče sa stresnim situacijama (Faber Taylor, Kuo, Sullivan, 2002; Wells, 2000,

2003). Tome u prilog govore i istraživanja koja pokazuju kako učinci dječjeg vremena u prirodi uključuju bolji akademski učinak (Matsouka, 2010), kao i smanjene simptome poremećaja pažnje –ADHD (FaberTaylor & Kuo, 2009; Faber Taylor, Kuo, & Sullivan, 2001; Kuo & Faber Taylor, 2004).

Stoga ne čudi sve veći interes i inicijative da se u školsko okruženje uvedu školski vrtovi i vrtlarenje kao aktivnost kojom djeca mogu profitirati u raznim aspektima života. Zanimljivo je da su se načini na koji su škole u zapadnim društvima tumačili vrtlarenje promijenili tijekom posljednjih 150 godina i ovise o društvenim i političkim očekivanjima u pojedinoj zemlji. Već je međunarodni projekt Gardens for Life koji je uključio 67 škola u Engleskoj, Keniji i Indiji pokazao različitu percepciju, interpretaciju i razumijevanje školskog vrtlarstva u različitim kulturama, ali i pozitivan utjecaj na učenje i na percepciju djece o

školskom vrtlarstvu u sve tri zemlje (Bowker & Tearle, 2007). Naime, nekada je smisao školskih vrtova bio pragmatičan i normativan, tj. zasnovan na iskustvenom učenju, povezivanju djece s prirodom te produkciji hrane. U današnje vrijeme djeci koja pretežno žive u gradovima nedostaje iskustvo složenosti prirodnog eko-sustava (Blair, 2009). Slobodno vrijeme sve više provode u zatvorenom, u strukturiranim aktivnostima, a kontakt sa zemljom, vodom, drvećem i drugim elementima prirode je sve rjeđi. Okruženje u kojem rastemo djeluje i na naš doživljaj svijeta te oblikovanje moralnih principa u pogledu djelovanja u prirodi. Školski vrt, u nedostatku vlastitog vrta i prirodnog okruženja, može omogućiti djeci osobno iskustvo sa zemljom, ponovljeni kontakt s prirodom i njenim obnavljajućim principima, a povjerenje u prirodne procese se smatra nužnim za zdrav razvoj čovjeka (Thorp & Townsend, 2001, prema Blair, 2009).

Tako da školski vrt nudi široke mogućnosti i raznolike dobrobiti za dječji razvoj. No, istraživanja najviše proučavaju i ističu upravo učinak koji imaju na akademski uspjeh djece. U skladu s već prikazanim nalazima brojnih istraživanja, i ona vezana u vrtlarenje u školi potvrđuju pozitivne učinke školskih vrtova, usprkos nekim metodološkim slabostima. Prije svega, valja reći da su se učinci angažmana djece u školskim vrtovima na kognitivno funkcioniranje djece ponajviše usmjerila na ocjene u prirodnim znanostima, matematici te jeziku, kao i na ukupni prosjek bodova (Berezowitz, Bontrager Yoder, & Schoeller, 2015; Williams & Dixon, 2013). Najpozitivniji učinak primijećen je upravo u prirodnim znanostima, zatim u matematici te u jezičnoj umjetnosti (Williams & Dixon, 2013; Wells et al, 2015).

Ne manje važan je i nalaz da je vrtlarenje u školi rezultiralo i socijalnim razvojem djece. Zajednički rad u vrtu podrazumijeva usklađivanje različitih interesa, pregovaranje i dogovaranje oko različitih ideja i načina realizacije, oko podjele zadataka, a sa zajedničkim ciljem. To je također izuzetno vrijedno iskustvo koje djeca mogu steći

zajedničkim vrtlarenjem. Također, vrtlarenje nas može učiti strpljenju. Od pripreme tla i sadnje, pa do izrasle biljke ili ubiranja plodova treba proći dosta vremena. Za današnju djecu odraslu u doba brzih promjena i rezultata iskustvo praćenja prirodnog procesa i vjerovanja u pozitivan ishod također može biti dragocjeno. Iako su ovi rezultati velikim dijelom temeljena na dojmu nastavnika i djece uključenih u projekte školskih vrtova, vjerujemo da će ih buduća istraživanja potvrditi. Školski se vrtovi ističu i svojim potencijalom da poboljšaju fizičko zdravlje djece i to istodobnim djelovanjem i na unos hrane i na tjelesne aktivnosti

(Hill i Peters, 1998; Wells i sur., 2007). No, većina istraživanja usmjerava se na potencijal vrtova da utječu na ishranu djece, poput učestalosti konzumacije voća i povrća (Christian et al., 2012, 2014; Lineberger & Zajicek, 2000; Morris & Zidenberg-Cherr, 2002; Morris et al., 2001, 2002, Robinson-O'Brien et al., 2009), dok su studije o utjecaju vrtova na fizičku aktivnost djece još uvijek relativno rijetke (Hermann et al., 2006; Phelps et al., 2010). Iako su potrebna dodatna istraživanja kako bi se učinci vrtlarenja mogli potvrditi, ako govorimo o trendovima pokazuje se da nastava u školskom vrtu može povećati tjelesnu aktivnost djece i smanjiti vrijeme sjedenja tijekom školskog dana, a može biti i strategija za promicanje zdravijeg načina života.

Naravno, ne treba misliti da će uvođenje vrtlarenja u prostor škole samo po sebi dovesti do navedenih promjena. Za istinske promjene potrebno je ipak više od toga, a prije svega entuzijizam, motivacija

i angažman uključenih nastavnika te sinergija sadržaja koji se poučavaju u školi i aktivnosti na koje je stavljen naglasak tijekom vrtlarjenja (Christian, Evans, Nykjaer, Hancock & Cade, 2014; Johnson, 2008). Drugim riječima, vrtlarjenje treba postati dio školskog kurikula kojim bi se osnažile ekološke vrijednosti, poticalo na projektni timski rad, gradili odnosi tolerancije i razumijevanja, ali i povezalo s lokalnom zajednicom. Takvo redizajniranje vanjskih prostora škole u okolinu za učenje, ima raznovrsne ciljeve: od akademskih, ponašajnih, rekreacijskih, socijalnih, ekoloških te političkih (u pogledu povećanja vrijednosti lokalne zajednice). Neke američke škole idu i dalje od toga, povezujući se s udrugama ili tvrtkama u lokalnoj zajednici, fakultetima krajobrazne arhitekture ili šumarstva, urbanistima, kako bi stalno unaprjeđivali svoje školske vrtove (Blair, 2009).

Kako živimo u vrijeme istaknute globalne zabrinutosti uslijed zagađenja i klimatskih promjena, koncepcija školskog vrta i vrtlarjenja

u školi mogla bi također pridonijeti boljem razumijevanju okoliša i ekologije. Suvremeni pedagoški pristup mogao bi primjerice kroz primjenu školskih vrtova uključivati razvoj znanja o okolini, ekologiji i održivom razvoju, ali i pozitivnih stavova prema zaštiti i očuvanju okoline, kao i vještina i kompetencija za djelovanje u skladu s tim stavovima. Programi vrtlarjenja koji bi doveli do razvoja međusobno isprepletenih znanja i vještina povezanih sa zaštitom okoliša mogli bi dovesti boljeg i sveobuhvatnijeg razumijevanja okoline na lokalnoj, nacionalnoj i globalnoj razini, te dovesti do razvoja sustava vrijednosti koji okoliš i zaštitu okoliša stavlja u središte (Johnson, 2008). Zaključno, školski vrt iznimno je vrijedna inicijativa u skladu s novim pedagoškim principima rada i predstavlja podlogu za razvoj niza korisnih vještina i usvajanje vrijednosti brige o prirodi kod djece. Uz motivirane i obrazovane nastavnike te podršku zajednice i sustava, uspjeh takvih projekata ne može izostati.

Reference

1. Bell, J. F., Wilson, J. F., & Liu, G. C. (2008). Neighborhood greenness and 2-year changes in body mass index of children and youth. *American Journal of Preventive Medicine*, 35(6), 547 – 553.
2. Berezowitz, C. K., Bontrager Yoder, A. B., & Schoeller, D. A. (2015). School gardens enhance academic performance and dietary outcomes in children. *Journal of School Health*, 85(8), 508 – 518.
3. Berman, M.G., Jonides, J. & Kaplan, S. (2008). The cognitive benefits of interacting with nature. *Psychological Science*, 19(12), 1207-1212.
4. Blair, D. (2009). The Child in the Garden: An Evaluative Review of the Benefits of School Gardening, *The Journal of Environmental Education*, 40(2), 15-38.
5. Bowker, R., & Tearle, P. (2007). Gardening as a learning environment: A study of children's perceptions and understanding of school gardens as part of an international project. *Learning Environments Research*, 10, 83-100.
6. Canaris, I. (1995). Growing foods for growing minds: Integrating gardening and nutrition education into the total curriculum. *Children's Environments*, 12(2), 264–270.
7. Capra, F. (2001). The school garden: Education for sustainable living. *Roots* 23, 21–24.
8. Chawla, L. (2001). Significant life experiences revisited once again: Response to vol. 5(4)'Five critical commentaries of significant life experience research in environmental education'. *Environmental Education Research*, 7(4), 451 – 461.
9. Christian, M., Evans, C., Conner, M., Ransley, J., Cade, J., 2012. Study protocol: can a school gardening intervention improve children's diets? *BMC Public Health* 12 (304).

10. Christian, M.S., Evans, C.E., Hancock, N., Cade, J.E. (2014). Evaluation of the impact of a school gardening intervention on children's fruit and vegetable intake. A randomised controlled trial. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 11: 99.
11. Cimprich, B. (1992). Attentional fatigue following breast-cancer surgery. *Research in Nursing & Health*, 15, 199–207.
12. Cimprich, B. (1993). Development of an intervention to restore attention in cancer patients. *Cancer Nursing*, 16, 83–92.
13. Clark, M. T. (1977). The learning process: Why youth garden. In B. Shalucha (Ed.), *The long view ahead: Civic garden centers serving people, plants, ... plants, people*. Bloomington, IN: National Civic Garden Centers, Inc., Indiana University Publications
14. Desmond, D., Grieshop, J., & Subramaniam, A. (2004). Revisiting garden based learning in basic education. Rome: Food and Agriculture Organisation of the United Nations.
15. Diamond, A., Barnett, W.S., Thomas, J., Munro, S. (2007). Preschool program improves cognitive control. *Science*, 318, 1387–1388.
16. Faber Taylor, A., Kuo, F. E., & Sullivan, W. C. (2001). Coping with ADD the surprising connection to green play settings. *Environment and Behavior*, 33(54), 54 – 77.
17. Faber Taylor, A., Kuo, F. E., & Sullivan, W. C. (2002). View of nature and self-discipline: Evidence from inner city children. *Journal of Environmental Psychology*, 22(1 – 2), 49 – 63.
18. Faber Taylor & Kuo, 2008: Children With Attention Deficits Concentrate Better After Walk in the Park. *Journal of attention disorders*, 12(5), 402-409.
19. Frumkin, H. (2001). Beyond toxicity human health and the natural environment. *American Journal of*

Preventive Medicine, 20(3), 234 – 240.

20. Hartig, T., & Staats, H. (Eds.). (2003). Restorative environments. *Journal of Environmental Psychology*, 23, 103–198. Special issue focus [Restoration].

21. Hermann, J.R., Parker, S.P., Brown, B.J., Siewe, Y.J., Denney, B.A., Walker, S.J. (2006). After-school gardening improves children's reported vegetable intake and physical activity. *J. Nutr. Educ. Behav.* 38 (3), 201–202.

22. Hill, J., Peters, J. (1998). Environmental contributions to the obesity epidemic. *Science* 280, 1371–1374.

23. Hofferth, S. L. (2009). Changes in American children ' s time — 1997 to 2003. *Electronic International Journal of Time Use Research*, 6(1), 26 – 47.

24. Hoffman, A. J., Trepagnier, B., Cruz, A., & Thompson, D. (2004). Gardening activity as an

effective measure in improving self-efficacy and self-esteem: Community college students learning effective living skills. *The Community College Enterprise*, 9, 231–239.

25. Huttenmoser, M. (1995). Children and their living surroundings: Empirical investigations into the significance of living surroundings for the everyday life and development of children. *Children's Environments*, 12, 403–413

26. Johnson, S. (2008). Teaching science out of doors. *School Science Review* 90(331), 65–9.

27. Jonides, J., Lewis, R.L., Nee, D.E., Lustig, C.A., Berman, M.G., Moore, K.S. (2008). The mind and brain of short-term memory. *Annual Review of Psychology*, 59, 193–224.

28. Kaplan, R., & Kaplan, S. (1989). *The experience of nature: A psychological perspective*. Cambridge: Cambridge University Press

29. Kaplan, S. (1995). The restorative benefits of nature: Toward an integrative framework. *Journal of Environmental Psychology*, 15, 169-182.
30. Kaplan, 2001
31. Klemmer, C. D., Waliczek, T. M., & Zajicek, J. M. (2005). Growing minds: The effect of a school gardening program on the science achievement of elementary students. *HortTechnology*, 15(3), 448-452
32. Kuo, F. E., & Faber Taylor, A. (2004). A potential natural treatment for attention-deficit/hyperactivity disorder: Evidence from a national study. *American Journal of Public Health*, 94, 1580 – 1586.
33. Lineberger, S.E. & Zajicek, J.M. (2000). School gardens: Can a hands-on teaching tool affect students' attitudes and behaviors regarding fruit and vegetables? *HortTechnology*, 10(3), 593-597.
34. Louv, R. (2005). *Last child in the woods: Saving our children from nature-deficit disorder*. Chapel Hill, NC: Algonquin
35. Maas, J., Verheij, R.A., Groenewegen, P.P., de Vries, S. & Spreeuwenberg, P. (2006). Green space, urbanity, and health: how strong is the relation? *Journal of Epidemiological Community Health*, 30, 587-592.
36. Malone, K., & Tranter, P. (2003). Children's environmental learning and the use, design and management of schoolgrounds. *Children, Youth and Environments*, 13(2). Bolder, CO: University of Colorado.
37. Matsouka, R. H. (2010). Student performance and high school landscapes: Examining the links. *Landscape and Urban Planning*, 97, 273 – 282.
38. McCurdy, L. E., Winterbottom, K. E., Mehta, S. S., & Roberts, J. R. (2010). Using nature and outdoor activity to improve children's health. *Current*

Problems in Pediatric and Adolescent Health Care, 40, 102 – 117.

39. Morris, J. L., & Zidenberg-Cherr, S. (2002). Garden-enhanced nutrition education curriculum improves fourth-grade school children's knowledge of nutrition and preferences for some vegetables. *Journal of American Dietetic Association*, 102(1), 91–93.

40. Morris, J. L., Neustadter, A., & Zidenberg-Cherr, S. (2001). First-grade gardeners more likely to taste vegetables. *California Agriculture*, 55(1), 43–46.

41. Morris, J., Briggs, M., Zidenberg-Cherr, S. (2002). Development and evaluation of a garden-enhanced nutrition education curriculum for elementary school children. *J. Child Nutr. Manage.* 2.

42. Pellegrini, A. D., & Davis, P. L. (1993). Relations between children's playground and classroom behaviour. *British Journal of Educational Psychology*, 63(1), 88–95

43. Phelps, J., Hermann, J., Parker, S., Denney, B., 2010. Advantages of gardening as a form of physical activity in an after-school program. *J. Ext.* 48 (6), 1–7.

44. Posner, M.I., Rothbart, M.K. (2007). Research on attention networks as a model for the integration of psychological science. *Annual Review of Psychology*, 58, 1–23.

45. Robinson-O'Brien, R., Story, M., Heim, S., 2009. Impact of garden-based youth nutrition intervention programs: a review. *J. Am. Diet. Assoc.* 109, 273–280.

46. Sheffield, B. K. (1992). The affective and cognitive effects of an interdisciplinary garden-based curriculum on underachieving elementary students. Unpublished doctoral dissertation, University of South Carolina, Columbia, SC.

47. Skelly, S.M. & Zajicek, J.M. (1998). The effect of an interdisciplinary garden program on the environmental attitudes of elementary school children. *HortTechnology*, 8(4), 579–583

48. Smith, V. D., & Aldous, D. E. (1994). Effect of therapeutic horticulture on the self concept of the mildly intellectually disabled student. In F. M. Lindsey & J. S. Rice (Eds.), *The healing dimensions of people-plant relations* (pp. 215–221). UC Davis, CA: Centre for Design Research.
49. Sullivan, W. C., Kuo, F. E., & DePooter, S. F. (2004). The fruit of urban nature: Vital neighborhood spaces. *Environment and Behavior*, 36, 678–700.
50. Tennessen, C. M., & Cimprich, B. (1995). Views to nature: Effects on attention. *Journal of Environmental Psychology*, 15, 77–85.
51. Ulrich, R. S. (1984). View through a window may influence recovery from surgery. *Science*, 224, 420–421.
52. van den Berg, Hartig & Staats, 2007). Preference for Nature in Urbanized Societies: Stress, Restoration, and the Pursuit of Sustainability. *Journal of Social Issues*, 63(1), 79-96.
53. Waliczek, T.M., Bradley, J.C. & Zajicek, J.M. (2001). The effect of school garden on children interpersonal relationships and attitudes toward school. *HortTechnology*, 11(3), 466-468.
54. Wells, N. M., Jimenez, F. E. & Martensson, F. (2018). Children and nature. In M. Van den Bosch and W. Bird & (Eds.), *Oxford textbook of nature and public health* (pp. 167-176). Oxford: Oxford University Press.
55. Wells, N.M., Lekies, K.S., 2006. Nature and the life course: pathways from childhood nature experiences to adult environmentalism. *Environ. Behav.* 35 (3), 311–330.
56. Wells, N. M., & Lekies, K. S. (2012). Children and nature: Following the trail to environmental attitudes and behavior. In J. Dickinson & R. Bonney (Eds.), *Citizen science: Public collaboration in environmental research* (pp. 201 – 213). Ithaca, NY: Cornell University Press.

57. Wells, N. M., & Rollings, K. A. (2012). The natural environment in residential settings: Influences on human health and function. In S. D. Clayton (Ed.), *The Oxford handbook of environmental and conservation psychology* (pp. 509 – 523). New York: Oxford University Press.
58. Wells, N. M., Myers, B.M., Todd, L.E., Barale, K., Gaolach, B., Ferenz, G., Aitken, M., Henderson, C.R., Tse, C., Ostlie Pattison, K., Taylor, C., Connerly, L., Carson, J.B., Gensemer, A.Z., Franz, N.K. & Falk, E. (2015) The Effects of School Gardens on Children's Science Knowledge: A randomized controlled trial of low-income elementary schools, *International Journal of Science Education*, 37(17), 2858-2878,
59. Wells, N.M., Ashdown, S., Davies, E., Cowett, F., Yang, Y. (2007). Environment, design and obesity. *Environ. Behav.* 39 (1), 6–33.
60. Wells, N. M. (2000). At home with nature: Effects of "greenness" on children's cognitive functioning. *Environment and Behavior*, 32(6), 775 – 795.
61. Wells, N.M., and Evans, G.W. (2003). Nearby Nature: A Buffer of Life Stress among Rural Children. *Environment and Behavior*, 35(3), 311–330.
62. Wertsch, J. V. (1985). *Culture, communication, and cognition: Vygotskian perspectives*. New York: Cambridge University Press.
63. Williams, D. R., & Dixon, P. S. (2013). Impact of garden-based learning on academic outcomes in schools: synthesis of research between 1990 and 2010. *Review of Educational Research*, 83(2), 211 – 235.

7. POGLAVLJE

„Oaza za djecu“ u OŠ Davorina Trstenjaka

OŠ Davorina Trstenjaka

Autor: Darko Cindrić, ravnatelj

Kišno je jutro. I red je da je tako, ipak je sredina listopada. Kada će padati kiša ako ne u listopadu. Zemlja u vrtu dobro je natopljena, ono malo biljaka što je ostalo rasti u gredicama lijepo i zdravo izgledaju. I povišene grede dobro se natapaju. Dovođene su prije nekoliko dana i čekaju proljeće. Ili tko zna, možda netko iz Oaze smisli neko jesensko sijanje ili sadnju. Prilazim jezeru. Umjetni potočić teče kroz kamenjar. Lopoči su zatvoreni. Kiša pada, ribe se odmah okupljaju na površini. Bacam šaku riblje hrane pa se površina jezera uzburka, zapjeni, zacrvni od boje ribljih tijela. Nema potrebe gurati se za hranu, bacit ću još, ali ribe se tako valjda hrane, tako mora biti.

Mogao sam opisati vrt i u sunčano jutro, ali vrt je lijep u bilo koje doba dana ili godine. Onako osobno, meni je najljepši jer je naš; onako manje osobno, opet je lijep jer ga nema nadaleko, jer su ga izradile vrijedne ruke svih koji vole zemlju, biljke, sunce i vodu, svih koji vole nešto lijepo.

Izradile su ga vrijedne ruke mladih ljudi, nešto starijih ljudi koji su pomagali, ruke djece naših učenika, svima na ponos.

Prisjećam se kako je sve započelo. Naša profesorica geografije Zrnka Trajkov jednom je prilikom u nekom razgovoru o tome što bismo mogli raditi u školi rekla ovako:

- Idemo napraviti vrt. Vidiš da imamo mjesta.

- Kako to misliš – vrt? Gdje? Sve je zapušteno i suho? - rekoh odmahujući glavom. - I tko će raditi, tko će kopati, tko će...?

- Razgovarala sam s nekim ljudima. Postoji Udruga Oaza. Oni bi se rado uključili i pomogli.

Spomenuti razgovor vodili smo prije 7 godina.

Od neuglednog i zapuštenog dijela školskoga dvorišta nastao je najljepši vrt grada Zagreba (dokaz je priznanje) i treći najljepši školski vrt Hrvatske (dokaz je priznanje Hrvatske radio televizije). Od ostalih dijelova školskoga dvorišta, koji baš i nisu bili u sjajnom stanju, nastao je najljepši prilaz školi, izgrađena je sjenica, zasađena nova stabla.

Pošteno ću priznati. Možda bismo mogli ponešto i sami učiniti, ali što god da smo učinili ili pokušali, ne bi bilo tako lijepo, dobro i pozitivno bez pomoći vrijednih mladih ljudi iz Oaze.

Nikada u ovih sedam godina nisam vidio nikoga neraspoloženoga ili nesretnoga iz Oaze, nikada se nitko nije žalio. Uvijek osmijeh i optimizam i mnogo puta sam pomislio koliko bi nam svijet bio ljepši kada bi i ostali tako. I stari i mladi.

Nitko u našoj školi članove udruge Oaza i studente volontere ne doživljava više kao goste. Mislim da su to bili samo nekoliko dana na početku naše suradnje. Mi ih doživljavamo kao i ostale naše zaposlenike. I dobro je tako. Naši učenici vesele se svakom susretu sa studentima i svakoj radionici bez obzira bila radionica u našem vrtu ili u učionici.

Sretnem navečer i bivše učenike. Kako to već bude, okupljaju se u školskom dvorištu i rade ono što mladi već rade u toj dobi. Uvijek pitam kako su, kako im ide. Kažem nemojte raditi štetu.

- Kakvu štetu? Ovo je naš vrt. I mi smo tu radili. Ne brinite. Čuvamo mi to.- kažu i pitaju mogu li još kako pomoći.

Trebam li reći koliko sam ponosan?

Imamo nove ideje. Razmišljamo kako da još naše dvorište učinimo ljepšim i ugodnijim. Možda neka poučna staza s panoima i fotografijama biljaka i životinja, možda novi kamenjar, plastenik... Uz pomoć projekta „Oaza za djecu“ sigurno ćemo nešto ostvariti.

Bez obzira na sadašnje okolnosti planiramo naš vrtni festival pri kraju školske godine. Učenici, roditelji, učiteljice i učitelji, spremačice i domari, studenti volonteri, članovi udruge O.A.ZA., susjedi... Svi se nađemo u našem vrtu. Pjevamo, plešemo, veselimo se, uživamo u plodovima vrta. Zaboravljamo na svakodnevne brige, družimo se. Činimo da nam školovanje i svakodnevne obaveze budu veselje i zadovoljstvo. Uz „Oazu za djecu“ ne može biti drukčije.

7. POGLAVLJE

„Oaza za djecu“ u
OŠ Dobriše Cesarića

Autorica: Gordana Fileš, ravnateljica

Želja za školskim vrtlarenje postojala je godinama. Međutim, tek ulaskom u projekt naša knjižničarka Antonija Lujanac i Mile Drača, član udruge O.A.ZA. ostvarili su preduvjete za vrtlarenje u nastavne svrhe. Entuzijasti se uvijek pronađu, a u našoj ih školi ne nedostaje, te su se planovi udruge da stvori još jedan urbani vrt u osnovnoj školi vrlo brzo počeli ostvarivati. Vrt je polako nastajao pri čemu je bilo važno da je u aktivnostima povezanima s vrtom uključeno što više djece jer smo upravo brigom za školski vrt u učenike usađivali vrijednosti kao što su: briga o okolišu i održivom razvoju, važnost zdrave prehrane, boravka u prirodi, kretanja, druženja. Djeca, ali i njihovi roditelji te cijelo naselje pratili su promjene u vrtu te su se na taj način povezivali sa školom i s prirodom. Mnoge je upravo primjer školskog urbanog vrta potaknuo da nešto slično naprave u blizini svoje zgrade. Svake je godine vrt postajao sve veći, a ubrzo je uz njega niknuo i prekrasno uređen kamenjar. Sinergijom učitelja,

djece i volontera koji su svake godine donosili svježiu, zdravu i pozitivnu atmosferu te uz stručno vođenje Mile Drače, naš je školski vrt rastao, cvjetao i donosio plodove. A plodovi koje smo ubrali nisu samo mrkvice, peršin, rajčica i kupus koje smo kao salatu često jeli.

Plodovi koje smo ubrali i koji će trajno ostati u nama veselje su koje je izazvala svaka sazrela rajčica, sretna vika i dječji smijeh, druženja s mladima iz cijele Europe, prijateljstva ostvarena na svježem zraku uz usvajanje zdravih navika... Provedba projekta „Oaza za djecu“ bitno je podigla kvalitetu edukacije djece, međuljudskih odnosa te razinu ekološke svijesti učenika, djelatnika, ali i lokalne zajednice. Urbani vrtovi i programi sličnog karaktera trebali bi postati dio naše svakodnevice jer razvoj savjesnog i ekološki odgovornog pojedinca počinje upravo u djetinjstvu.

8. POGLAVLJE

***Ostvarivanje odgojno-obrazovnih
očekivanja međupredmetnih tema
putem projekta „Oaza za djecu“***

Autor: Darko Cindrić, ravnatelj

Sve je više škola koje svojim učenicima žele ponuditi program vrtlarstva, a sve je više i kvalitetnih projekata koji upravo to omogućuju. Program „Oaza za djecu“ jedan je od primjera izvrsne suradnje osnovnih škola, udruga i europskih programa u realizaciji svih međupredmetnih tema reforme „Škola za život“ primjenjivih u svim odgojno-obrazovnim ciklusima.

Zadnjih je nekoliko godina program „Oaza za djecu“ usko povezan s projektom „Green Fingers“ čime su ciljevi omogućili razvoj svih kompetencija 21.stoljeća. Naime, u početku je program „Oaza za djecu“ bio usmjeren prema temama kao što su Održivi razvoj, Osobni i Socijalni razvoj te Građanski odgoj i obrazovanje. Uključivanjem međunarodnih volontera u radionice s djecom putem programa Europskih snaga solidarnosti otvoren je put prema ostvarivanju ostalih ishoda međupredmetnih tema kao što su Učiti kako učiti,

Zdravlje, Poduzetništvo i Upotreba informacijsko-komunikacijske tehnologije. Velika vrijednost projekta je prilagodljivost tema svakom uzrastu čime je olakšano suradničko planiranje svih sudionika odgojno-obrazovnih procesa (učenika, roditelja, učitelja, stručnih suradnika, donositelja odluka i cijele lokalne zajednice) i prilagodba sadržaja svakom učeniku.

Prema preporukama „Škole za život“ međupredmetne teme u osnovnim školama ostvaruju se tijekom tri odgojno-obrazovna ciklusa, a praćenje i vrednovanje ishoda provode učitelji ili stručni suradnici. Odgojno-obrazovna očekivanja međupredmetnih tema mogu se ostvariti različitim metodama i oblicima rada unutar nastavnog predmeta ili školskih projekata. Važno je naglasiti da se očekivanja ostvaruju kao proces tijekom višegodišnjeg ciklusa¹.

¹ Škola za život. Međupredmetne teme. Dostupno na: <https://skolazazivot.hr/medupredmetne-teme/> (14.10.2020.)

8. Ostvarivanje odgojno-obrazovnih očekivanja međupredmetnih tema putem projekta „Oaza za djecu“

Osnovna škola Dobriše Cesarića usklađuje provedbu programa „Oaza za djecu“ s međupredmetnim temama na načine opisane u nastavku.

1. Osobni i socijalni razvoj

Ovom međupredmetnom temom želimo postići cjelovit razvoj djece i mladih pomoći djeci da se izgrade kao odgovorne osobe koje suradnjom doprinose društvenoj zajednici. Vrtlarenje smiruje djecu, pomaže im da razviju strpljivost, budi kreativnost i potiče na aktivno provođenje slobodnog vremena. Boravak u školskom vrtu omogućuje druženje, ali i rad u tišini. To su prilike za učenje o temama kao što su znanje, uvažavanje i solidarnost. Zajednički rad s volonterima iz raznih zemalja potiče razvoj pozitivnih vrijednosti u što se uvjerimo svaki put kad netko od djece izjavi da želi postati volonter i činiti dobro. Neka od pitanja kojima se bavimo su: „Kako žive ljudi u njihovim

zemljama? Kako možemo podići kvalitetu života u svom susjedstvu? Zašto trebamo surađivati jedni s drugima?“

2. Učiti kako učiti

Djeca uče na različite načine, ali sva trebaju naučiti upravljati svojim učenjem. Radionice u sklopu programa „Oaza za djecu“ osmišljene su na način da se uči iskustveno – postavljaju se jasni ciljevi, učenicima se demonstrira proces, a zatim svaki učenik kritički i kreativno aktivno sudjeluje na radionici. Tijekom i nakon radionica važna je refleksija i osjećaj postizanja uspjeha čime se učenike motivira na daljnje učenje. Velik se naglasak stavlja na stvaranje poticajnog okruženja, a sam se proces dokumentira, što je izuzetno korisno kod daljnjeg planiranja i vrednovanja.

3. Građanski odgoj i obrazovanje

Iskustvo pokazuje da je izuzetno važno na samom početku objasniti učenicima zašto smo odabrali radionicu određenog sadržaja. Primjerice, ako i sami primijete da neki građani savjesno ne razvrstavaju otpad, zbog čega su kontejneri prepuni ili okruženi smećem, učenici će biti motivirani za sudjelovanje u radionici koja pomaže riješiti takav problem (čišćenje dvorišta, recikliranje, upcycling, izrada plakata). Kada vide da njihovu akciju podržavaju članovi obitelji, zaposlenici škole, svi učenici, susjedi i poznate osobe, u djeci se razvijaju prekrasne osobine kao što su: odgovornost prema javnim dobrima, solidarnost i nenasilna komunikacija.

4. Zdravlje

Većina radionica odvija se na otvorenom. Učenici su pritom fizički aktivni, a nerijetko zavole povrće

jednostavno zato što su ga sami uzgojili. Tijekom radnih akcija i ostalih radionica učenici imaju priliku upoznati razne okuse, načine prehrane i svojstva određenih namirnica. Velik se naglasak stavlja na oprezno i pravilno korištenje alata, pravilno pranje ruku nakon rada i mjere zaštite u prirodi čime se sprečavaju moguće nezgode, ubodi insekata, alergijske reakcije i sl.

5. Poduzetništvo

Učenici su uključeni u međunarodni projekt, a nerijetko imaju i svoje manje, osobne projekte te mentora/učitelja/volontera/suradnika s kojima trebaju surađivati na ostvarenju zadanih ciljeva. Tijekom tog procesa učenici iskustveno uče kako riješiti stvarnu situaciju/problem/ideju. Osim konkretnih znanja i vještina vezanih uz vrtlarenje, koja su kod naših učenika na višoj razini od prosjeka većine stanovništva, radom na manjim osobnim projektima (izrada predmeta, istraživanje,

kampanja) i u organizaciji vrtnog festivala učenici razvijaju poduzetnički duh i vještine. Velik je broj djece samoinicijativno posadio svoj vrt na balkonu ili u stanu, što je oduševilo njihove roditelje i učitelje.

6. Informacijske i komunikacijske tehnologije

Svjesni problema da učenici previše koriste ekrane, projekt promiče odgovorno korištenje uređaja. Međutim, potiče korištenje alata IKT u odgojno-obrazovne svrhe. Naprimjer, uloga je društvenih mreža tijekom komunikacije, planiranja, izvještavanja i organiziranja radnih akcija neprocjenjiva. Vješta upotreba alata IKT osigurava više vremena za rad u vrtu, brže učenje raznih nastavnih sadržaja, više zabave i istraživanja, uštedu papira i kreativno izražavanje nakon radionica.

7. Održivi razvoj

Ova međupredmetna tema obuhvaća sva nastojanja projekta „Oaza za djecu“ koji dokazano doprinosi razvoju osobnog identiteta, poštivanju svoje i tuđe različitosti i odgovorno djelovanje u skladu s načelima održivosti. Rezultati provedbe projekta u našoj školi pokazali su razvoj pozitivnih vrijednosti među učenicima i djelatnicima škole. Nikad nitko nije izrazio neslaganje s bilo kojom projektnom aktivnosti. Naprotiv, svi su se rado uključili i podržali ga. Unatoč početnim izazovima (financiranje, nedostatak opreme i vremena) postignuti su vrijedni rezultati kojima se svi ponosimo. Projekti nalik „Oazi za djecu“ važni su za stvaranje društva temeljenog na održivom razvoju.

9. POGLAVLJE

Sigurnost u radu s djecom

**Autorica: Sanja Škreblin,
učiteljica OŠ Dobriše Cesarića**

Uključivanje školske djece u aktivnosti

Za razliku od rada s odraslim osobama, koje mogu samostalno na licu mjesta donositi odluke o svojim postupcima, u radu s djecom važno je pravovremeno planirati sve aktivnosti te s njima upoznati roditelje kako bi oni bili u mogućnosti donijeti odluku o tome što je za njihovo dijete najprikladnije, odnosno žele li da se njihovo dijete uključi u opisane aktivnosti. U tu se svrhu roditelji unaprijed informiraju i prema potrebi se traži njihova privola.

Svaki učitelj na početku školske godine na roditeljskom sastanku obavještava roditelje o planiranim aktivnostima i upoznaje ih sa školskim kurikulumom. Roditeljima se predlaže plan izvanučioničke nastave koji se zatim usvaja (ili mijenja) te se opisuju projekti u kojima će djeca sudjelovati. Zato je svake školske godine već početkom rujna najaviti planirane aktivnosti

kako bi one bile uvrštene u školski kurikulum i pravodobno prezentirane roditeljima. Naknadno je uvrštavanje aktivnosti u kurikulum moguće, no zahtijeva dodatni angažman djelatnika škole.

Za neke najavljene aktivnosti treba zatražiti i suglasnost roditelja za konkretnu aktivnost. Primjerice, propisano je potpisivanje suglasnosti za posjet ili sudjelovanje u kulturnim i sportskim manifestacijama i događajima te drugim aktivnostima koje su u funkciji ostvarivanja odgojno-obrazovnih ciljeva i zadaća kulturne i javne djelatnosti školske ustanove tri dana prije njegova izvođenja. Za neke je radionice u školi također preporučljivo zatražiti suglasnost.

Primjer suglasnosti za radionicu koja će se odvijati tijekom posjeta knjižnici:

Kratak opis radionice XXX.

Molimo, potpišite donju suglasnost, odrežite je i pošaljite po djetetu u školu.

Suglasnost

Suglasan/suglasna sam sa sudjelovanjem svoga djeteta _____
(ime i prezime tiskanim slovima)

u radionici XXX 13. 9. 2019. za vrijeme nastave u Gradskoj knjižnici XXX u pratnji učiteljica i učitelja.

Zagreb, 9. 9. 2019. Potpis roditelja: _____

Snimanje i fotografiranje djece, kao ni prikupljanje podataka o učenicima nisu dozvoljeni bez prethodnog odobrenja roditelja. Ukoliko se ukaže potreba za bilo kakvim prikupljanjem podataka o učenicima ili objavljivanjem fotografija ili videozapisa nužno je o toj potrebi detaljno informirati roditelje te sročiti i dati im na potpis detaljnu suglasnost.

U takvim je prigodama važno slijediti dokumente: <https://bit.ly/3jBoXAd> i <https://bit.ly/3rwnm1s>, a preporučljivo je i savjetovati se s tajništvom škole.

Sigurnost tijekom radionica i rada izvan učionice

Jedna od najčešćih zamki u brizi za sigurnost djece je „podrazumijevanje“ nekih općepoznatih činjenica. U radu s djecom često je upravo nedostatak iskustva ono što karakterizira njihove postupke. Navedeno u kombinaciji s dječjom kreativnošću i znatiželjom može dovesti do bezbroj aktivnosti od kojih neke lako mogu biti opasne. U nekim je situacijama u redu dozvoliti djeci da uče iz vlastitih pogrešaka, no u nekim je okolnostima to nedopustivo. Voditelj aktivnosti treba biti spreman na razne dječje ideje te se moći brzo snaći i pravilno odreagirati na brojne vrlo nepredvidive situacije.

Kod planiranja i provedbe važno je unaprijed osmisliti postupke i voditi računa o sigurnosti pri:

- korištenju oštih predmeta (škare, šilo, čavli)
- upotrebi predmeta s moguće oštrim rubovima, npr. prerezana plastika
- korištenju vrućeg ljepila i drugih vrućih predmeta
- konzumiranju nekih grickalica zbog mogućih alergija

Kada se s djecom provode aktivnosti izvan učionice, važno je biti svjestan mogućih ometajućih i potencijalno opasnih situacija te unaprijed isplanirati postupke u slučaju:

- dolaska psa u blizinu djece
- mogućih alergija djece na pelud
- pronalaska divlje životinje (primjerice miša, guštera ili ptice)
- reakcije djece na prilazak kukca

- uočavanja mjesta na koje ulijeće veći broj kukaca – mogući osinjak i sl.

Voditelj aktivnosti treba unaprijed isplanirati osnovne postupke u slučaju nekih neugodnosti i potencijalno ugrožavajućih situacija. Valja osmisliti tko će pomagati djeci koja su se našla u toj situaciji, kao i tko će se nastaviti brinuti za ostalu djecu. Nijedno dijete ne smije biti ostavljeno bez nadzora odrasle osobe.

Korisni savjeti za rad s vrtnim alatom

Pri odabiru vrtnog alata koji će djeca koristiti važno je nabaviti alat koji svojom veličinom odgovara uzrastu djece koja će ga koristiti. Prevelik ili premalen alat lako može biti uzrokom povrede. Manji alat prilagođen djeci ne doprinosi samo sigurnosti već i lakoći rukovanja njime kao i uspješnosti rada djece u vrtu, a samim time i njihovom zadovoljstvu i želji za ponavljanjem takve aktivnosti.

Djeca vole raditi u vrtu i koristiti alat, no nisu svjesna opasnosti koje neki alati mogu prouzročiti. Stoga je vrlo važno naučiti ih kako se i kada koristi pojedini alat te kako nositi alat do vrta i natrag. Djeca također trebaju dobro znati koje alate smiju koristiti djelomično samostalno, koje isključivo uz neposredan nadzor, a koje ne smiju koristiti i tih se pravila treba strogo pridržavati. Ona smiju samostalno koristiti isključivo alat primjeren svojoj dobi i mogućnostima. Nikada ne smijemo dopustiti djeci da uzimaju i koriste vrtni alat bez odgovarajućeg nadzora.

Oštar alat, vrtni strojevi poput kosilica, električnih škara i sl. ne smiju se davati na korištenje djeci. Vrtni strojevi ne smiju biti ostavljeni blizu djece bez nadzora te se treba pobrinuti da nisu upaljeni niti uključeni u električnu energiju ako se nalaze u dječjoj blizini.

Svaki put kada djeca uzimaju alat kako bi započela s radom voditelj aktivnosti treba provjeriti znaju li se djeca pravilno njime koristiti. Učenike treba upozoriti i da moraju paziti na međusobni razmak tijekom rukovanja alatom kao i na zabranu bilo kakvog nepropisnog zamahivanja alatom kako ne bi došlo do povrede nekoga tko je u neposrednom okruženju.

Djeca mlađe dobi brzo se kreću i lako im odluta pažnja te se lako može dogoditi da, zaneseni nekom svojom idejom, odlutaju od svoga radnog mjesta i aktivnosti. Zato je važno uvijek ih imati „na oku“, posebno ako i sam voditelj aktivnosti obavlja neki vrtni posao. Važno je biti svjestan dječje kratke pažnje i potrebe za čestim promjenama aktivnosti. Djeca se također lako umaraju, što u zanimljivoj aktivnosti rada u vrtu njima samima može promaknuti, pa je važno da voditelj aktivnosti prati rad djece i prekine ga prije nego što se ona premore.

Još jedan aspekt brige o sigurnosti prilikom korištenja vrtnog alata je njegovo odlaganje i spremanje. Nepravilno odložen alat poput grablji može vrlo lako biti uzrokom povrede. Najbolje je od samog početka učiti djecu da alat nakon korištenja treba prema potrebi očistiti i odmah spremiti. Osim što time izbjegavamo povrede, čuvamo i alat od oštećivanja ili gubljenja. Pravilno pospremljen alat djeca će pri sljedećem odlasku u vrt lako naći i koristiti.

Volonteri i djeca

Volonteri su ljudi koji pomiču granice, ljudi koji svojom nesebičnošću pomažu da svijet postane bolje mjesto. Ipak, nemaju svi oni jednaka predznanja, vještine i sposobnosti. Zbog toga ih je važno prije uključivanja u rad s djecom upoznati s posebnostima uzrasta djece s kojom će se susretati, njihovim mogućnostima i predznanjima, važnim pravilima brige za sigurnost djece, posebnostima prostora u kojem će boraviti s djecom i sl.

Kako ne možemo znati kako će se ti mladi ljudi snalaziti u radu s djecom važno je cijelo vrijeme pratiti njihov rad te im biti od pomoći u slučaju potrebe. Uz neke od njih bit će dovoljna samo prisutnost voditelja aktivnosti ili druge osobe u blizini dok će drugima možda biti potrebna pomoć u organizaciji rada, održavanju discipline, provedbi mjera sigurnosti. U svakom slučaju volontere nije preporučljivo ostavljati s djecom bez nadzora bilo voditelja aktivnosti bilo njihove učiteljice ili drugih za to kvalificiranih djelatnika škole. Uz dobro će vodstvo i djeca i volonteri imati najveću moguću korist od zajedničkoga rada.

Izvori:

<https://bit.ly/3tI2VAs>

<https://bit.ly/370rqiv>

<https://bit.ly/3jxM8vo>

<https://bit.ly/3tJT8Ko>

<https://bit.ly/2Neo18I>

10. POGLAVLJE

Osvrt iz jedne naše škole

**Autorice: Antonija Lujanac,
Dijana Majnarić i Sanja Škreblin
(OŠ Dobriše Cesarića)**

U početku bijaše vrt. U dvorištu naše pedesetogodišnje škole bio je to vrt koji je trebao obnovu. Ta obnova počela je u čašici jogurta na prozoru školske knjižnice. Naime, knjižničarka je zajedno s učiteljicama koje vole vrtlariti otkrila projekt „Oaza za djecu“ udruge O.A.ZA. i zamolila ih za pomoć oko uređenja školskog vrta. Tako je nastao tim učitelja koji su bili spremni krenuti od čašice jogurta, ali su postepeno dobili veliku podršku i uveli vrtlarenje u školski kurikulum.

Školski su vrtovi jedinstveni odgojno-obrazovni izvori koji potiču iskustveno učenje, zdrav način života i povezanost s okolišem. Vrtovi postaju sve poželjniji tijekom stresnih situacija s kojima se suočavaju i djeca, posebno ona u urbanim sredinama. Naime, suvremen način života u gradovima uskraćuje djeci iskustvo slobodne igre i učenja u prirodi kakvu su imali njihovi preci ili imaju njihovi vršnjaci koji odrastaju okruženi prirodom. Upravo zato često koristimo naš školski vrt za učenje, druženje i rad uz veliku podršku cijele lokalne zajednice.

Naš kurikulum za školsko vrtlarenje podrazumijeva ostvarivanje ishoda učenja u tri područja:

1. Znanje i vještine u svakodnevnom životu: školski vrt koristi se za promatranje, eksperimentiranje, razvoj vještina i istraživanje u svrhu učenja raznih predmeta (STEM, umjetnost, strani jezici, geografija, priroda i društvo, tjelesna i zdravstvena kultura, program produženog boravka)
2. Promicanje zdravih prehrambenih navika: konzumiranje organski uzgojenog voća, povrća i začina uz brigu o uravnoteženoj prehrani čime se čuva zdravlje djece
3. Poticanje radnih navika i tjelesne aktivnosti u prirodi: zajedničko druženje i rad u suradnji s drugim učenicima, učiteljima, djelatnicima škole, roditeljima i ostalim članovima lokalne zajednice
Iskustvo Dajane Majnarić, dugogodišnje učiteljice razredne nastave može biti korisno svima onima koji u osnovnoj školi žele osnovati vrt bez obzira

imaju li prostor za vrtlarenje na otvorenom ili nemaju. „Prvi dodir djece sa zemljom treba biti kroz igru, a prvi korak o realizaciji ideje o vrtu bio je razgovor s djecom. Bilo je važno saznati što oni žele i imaju li ideja o načinima nastanka vrta. Korisno je pokazati im fotografije povrtnjaka, visokih i niskih gredica. Važno je s učenicima istražiti sve moguće lokacije i upoznati ih s alatima, radnjama i pravilima ponašanja u vrtu.“

Naprimjer, alati često imaju oštre dijelove i zato ih učenici trebaju naučiti pravilno koristiti. „Naše pravilo bilo je nositi alat uspravno uz tijelo s oštricom prema van oprezno hodajući jedan iza drugoga. Nikad nisam pretpostavila da su usputnim promatranjem dovoljno naučili. Uvijek bih ih podijelila u grupe (do 5 učenika) koji bi uz moje vođenje obavljali zadanu vrtnu radnju dok ih drugi promatraju i čekaju svoj red za vrtlarenje. Na taj su način bez žurbe i uz potreban oprez svi mogli sudjelovati u pripremanju gredica, sadnji, okopavanju i zalijevanju. Često bi nam se tijekom vrtlarenja pridružilo još odraslih koji

su nam pomogli u održavanju vrta (izviđači, domar, volonteri, stručnjaci, članovi obitelji i dr.).

Djeca su opuštenija nakon rada u vrtu i treba im omogućiti to iskustvo. Strpljenje je odlika pravog vrtlara, a naše je urodilo brojnim plodovima. Sada imamo prekrasno oslikane visoke gredice napravljene od betonskih kvadrata, što je puno lakše održavati od povrtnjaka u obliku niskih gredica. Uz gredice je učionica na otvorenom, vrt za leptire od malina, nastambe za kukce, ptice i ostale životinje. Sada u vrtu lakše radimo, a više uživamo i svi jedva čekamo odlazak u vrt u svako doba godine.“

S obzirom na to da smo prve godine na raspolaganju za vrt imali samo komad tvrde livade, premalo alata i previše posla koji je bilo teško obaviti samo uz pomoć učenika razredne nastave, lokaciju za vrt prekrili smo kartonima i slojem kvalitetne zemlje (najmanje 10 cm). U tako pripremljen vrt posadili smo presadnice koje su učenici sami

uzgojili. Gredice smo matematički precizno izmjerili špagom. Tom prilikom učili smo o važnosti životinja u tlu, gnojenju, ekološkom uzgoju hrane, reciklaži i važnosti temeljitog pranja ruku nakon rada u vrtu. Sjemenje smo sadili u plastične čaše, kartonske tuljice, kutije i ljuske od jaja, salvete, boce i sl. Sadnja je važan trenutak za svako dijete. Svaki učenik dođe k učiteljici, posije sjeme i brine o daljnjem uzgoju. Važno je biljkama omogućiti blago sunčevo svjetlo. Mi smo ih držali na hodniku orijentiranom na sjever. Zalijevali smo ih po potrebi ustajalom vodom pomoću plastične čaše probušene iglom na dnu kroz koju je voda kapala. Koristili smo vodu sa smrvljenim ljuskama jaja i onu u kojoj se kopriva močila dva tjedna.

Kompostirali smo u razredu (koru voća i smrvljeni karton) i kompost zakopali u vrt. Na hodniku ispred učionice imali smo mali vrt u kojem smo uzgajali mladi luk i salatu. To je povrće koje brzo raste. Učenici su često jeli to povrće i radovali se njegovom brzom napretku. Nekim smo biljkama

nadjenuili i ime. Nikad se nismo zamarali količinom. Većina biljaka u vrtu imala je plodove tijekom ljeta kad većina djece nije u blizini škole. Ipak, neka su djeca dolazila u školski vrt ljeti zalijevati ga i brati plodove. Mnoga su djeca imala svoje biljke, čak i male vrtove na svojim balkonima. Tijekom vrtlarenja učila su se brojnim korisnim vještinama i razvijanju osobina poput strpljenja, samostalnosti, suradnje, zajedništva, opuštanja, upornosti... Rad u vrtu razvijao je pamćenje, koncentraciju i kreativnost.

Naš se školski vrt savršeno uklopio u ostale školske aktivnostima kao što su Eko-grupa i projekti Erasmus u kojima je sudjelovala učiteljica Sanja Škreblin koja više od 30 godina promiče ekologiju i održivi razvoj u školama: „Svako se dijete nađe tijekom učenja i rada u vrtu. Neka djeca najradije čeprkaju po zemlji utonula u svoje misli, dok se druga radije veselo druže. Neka djeca ozarenih lica slušaju zanimljive priče iskusnih vrtlara o nekoj neobičnoj biljci ili životinji, dok se druga raduju sadnji cvijeća ili razgovoru na stranom jeziku.

Nikad nisam vidjela dijete koje se odmiče od rada u vrtu, čak ako i u početku oklijeva jer nema to iskustvo. Vrt je predivan dar za učenike s posebnim potrebama. Sjećam se dječaka koji godinama nije govorio, a progovorio je upravo u vrtu. Nikad neću zaboraviti kad mi je naglas rekao ime cvijeta koji je sadio! Vrtu se posebno vesele hiperaktivni učenici, a kada najavimo povratak u razred, svi učenici žele ostati „još malo, pod odmorom“. Zašto? Za njih je boravak u vrtu odmor bez obzira vrtlarimo li ili učimo matematiku.“

Daljnji projekti Osnovne škole Dobriše Cesarića bit će usmjereni prema razvoju ključnih kompetencija učenika. Pri tome će školski vrt biti velika podrška jer će se dio nastave odsada uvijek odvijati u vrtu. Kao što je za vrt važna lokacija, kvaliteta zemlje i biljaka tako je za školski vrt važan tim učitelja koji su spremni na dugogodišnju suradnju i razmišljanje izvan okvira. Takvi učitelji-entuzijasti pokreću pozitivne promjene jedni u drugima, u svojim učenicima i cijelom susjedstvu. Oni su veliko

bogatstvo ako u zbornici imate takve pojedince, pružite im podršku jer će u plodovima njihova rada uživati svi oni koji postanu dio njihove priče. Ne zaboravite da su najvrijednije svjetske ideje uglavnom počele kao skice na salveti u trenutku inspiracije, a najljepši školski vrtovi u čašici jogurta koju je zasadilo dijete.

Umjesto zaključka
**Rezultati evaluacije projekta „Oaza za
djecu“ i smjernice za njegovo poboljšanje**

Diplomski rad Lucije Rahle
Autorice: Lucija Rahle i dr.sc. Margareta Jelić

Školski vrtovi važni su u svim dijelovima svijeta, a postaju sve važniji i u Hrvatskoj. To dokazuje i uključenost tema poput ekologije i održivosti u strateške dokumente Hrvatske i Europske unije.

Projekt „Oaza za djecu“ koji uključuje uređenje i održavanje školskih vrtova te radionice neformalne edukacije koje obuhvaćaju teme ekologije, zaštite okoliša, održivog razvoja te praktičnog rada u vrtu uz pomoć volontera Projekt „Oaza za djecu“ koji uključuje uređenje i održavanje školskih vrtova te radionice neformalne edukacije koje obuhvaćaju teme ekologije, zaštite okoliša, održivog razvoja te praktičnog rada u vrtu uz pomoć volontera provodi se u nekoliko zagrebačkih osnovnih škola. Tijekom proljeća 2020. godine u dvije je osnovne škole provedeno nezavisno anketno istraživanje radi utvrđivanja učinaka projekta na osnovnoškolce.

S obzirom na restrikcije uzrokovane globalnom pandemijom (COVID-19) istraživanje je provedeno online putem anketnih upitnika za djecu i

nastavnike koji su sudjelovali u programu. Pitanja su sastavljena nakon razgovora s voditeljem programa kako bi se jasnije oblikovala te kako bi se obuhvatili svi aspekti kojima se projekt bavi odnosno u kojima je moguće očekivati određene promjene. Za tri skupine sudionika: nastavnike, učenike nižih (3. i 4. razredi) i učenike viših razreda, izrađene su tri verzije ankete prilagođene svakoj skupini. Sve su se ankete sastojale od 5 kategorija: dojam o projektu, fizičko zdravlje, ekologija, timski rad i odnos među učenicima te komunikacijske i jezične vještine. Pitanja su bila pretežno otvorenog tipa uz poziv sudionicima da daju što detaljnije odgovore. Po primitku anketa, škole su ih proslijedile nastavnicima i roditeljima putem elektroničke pošte. Roditelji su dobili pozivno pismo s opisom cilja i postupka istraživanja te s poveznicom na anketu. Na taj su način prije ispunjavanja ankete roditelji najprije dali dopuštenje. Anketa je bila anonimna te se ispunjavala online. Za ispunjavanje cijele ankete bilo je potrebno oko 10-15 minuta. Prikupljanje

podataka trajalo je dva tjedna. U anketi je sudjelovalo 66 učenika, 7 nastavnica te sam voditelj programa „Oaza za djecu“.

Pokazalo se kako projekt „Oaza za djecu“ ima pozitivne učinke na različite aspekte života učenika kroz rad u školskom vrtu, suradnju s volonterima te kroz razne radionice. Pozitivni učinci prepoznati su u području zdravlja, prehrambenih navika, znanja i ekološke svijesti, timskog rada te jezičnih sposobnosti. Kratko ćemo se osvrnuti na postignute rezultate u svakom od navedenih područja.

S obzirom na to da djeca veći dio školskog dana provode sjedeći u klupama, kroz rad u vrtu bila su izložena dodatnoj fizičkoj aktivnosti u obliku sadnje, zalijevanja i berbe plodova, korištenja alata, grabljanja, plijevljenja i čišćenja vrta. Pokazalo se kako se vrtlarenjem na učinkovit način povećala količina fizičke aktivnosti djece, a time i doprinijela njihovu zdravlju. Ovaj je ishod u skladu s istraživanjima provedenima u svijetu i potvrđuje

da program „Oaza za djecu“ zaista potiče djecu na dodatnu fizičku aktivnost, važnu za njihovo zdravlje i fizički razvoj.

Nadalje, pokazalo se kako postoje određene pozitivne promjene u prehrambenim navikama kod dijela učenika uslijed sudjelovanja u projektu udruge O.A.ZA. Učenici su kroz projekt došli u doticaj s različitim voćem i povrćem kroz sadnju i brigu o njima te su mnogi naveli kako su naučili nešto o zdravoj hrani. Dio učenika je, osim konzumacije hrane dostupne u vrtu, naveo kako je općenito promijenio prehranu povećanjem konzumacije voća i povrća te smanjenjem konzumacije nezdrave hrane i to uslijed znanja koje su stekli kroz sudjelovanje u projektu. Time se otvorila dragocjena mogućnost da se kroz projekt „Oaza za djecu“, odnosno takav projektni pristup školskom vrtu, djeci približi voće i povrće koje inače ne konzumiraju i o kojem ne znaju dovoljno.

Upoznavanjem s procesom sadnje, praćenjem rasta

i dozrijevanja, te ulaganjem truda u njegu i uzgoj povrća i voća, djeca su počela mijenjati početne negativne stavove prema nekim namirnicama, bila su spremnija kušati ono što su sami uzgojili i prihvatiti nove namirnice u prehrani.

I učenici i nastavnici istaknuli su osjećaj radosti uslijed posjeta vrtu odnosno napuštanja učionice. Boravak u vrtu omogućio je djeci povezivanje s prirodom te, uz vodstvo nastavnika i volontera, razvijanje brige i ljubavi prema njoj. Projekt „Oaza za djecu“ bio je u tom pogledu učinkovit način za proširenje svijesti učenika i njihova znanja o ekologiji. Prema podacima koje smo prikupili, učenici su kroz projekt puno naučili o prirodi i ekologiji te je većina njih usvojila poželjne stavove, a dio čak i ekološki poželjna ponašanja. Točnije, kroz rad u vrtu i radionice, djeca su postala ekološki osviještenija, a jedan je dio učenika počeo reciklirati zbog znanja usvojenih sudjelovanjem u projektu.

Vrlo važnu ulogu u projektu imali su volonteri koji su uglavnom bili iz drugih zemalja. Pokazalo se kako učenici vole surađivati i komunicirati s njima te da ta interakcija ima pozitivne učinke na jezične sposobnosti djece. Komunikacija sa stranim volonterima poticala je djecu da koriste engleski jezik. Budući da učenici rijetko imaju priliku da na takav način koriste svoja znanja, interakcije s volonterima bile su idealna prilika za učenje i uvježbavanje govora. Također, izloženost engleskom jeziku mnogim je učenicima zanimljiva te je dio njih pokazao veći interes za strane jezike. Mnogi su učenici naveli kako su poboljšali znanje engleskog jezika, bilo da su prije projekta imali bolje ili slabije znanje engleskog jezika.

Nadalje, kroz projekt „Oaza za djecu“ djeca su trebala raditi u timovima te su na taj način mogla razvijati svoje vještine timskog rada. Podaci pokazuju kako većina učenika voli surađivati i međusobno si pomagati, no djeci je potreban poticaj za takva ponašanja, pogotovo kada se

uzmu u obzir pritužbe djece na povremenu slabu suradnju drugih članova tima.

Ukupno gledano, bilo je mnogo pozitivnih strana projekta „Oaza za djecu“: stvoren je potencijal za poboljšanje prehrambenih navika djece u smislu povećanja konzumacije voća i povrća, djecu se potaknulo na fizičku aktivnost, pozitivno se utjecalo na njihova znanja i stavove o prirodi te ponašanje u pogledu recikliranja, poticalo se suradničko ponašanje te se pozitivno djelovalo na jezične sposobnosti učenika u području engleskog jezika.

Uz pozitivne učinke projekta „Oaza za djecu“, istraživanjem se nastojalo obuhvatiti i njegove nedostatke kako bi ih se moglo otkloniti u budućoj primjeni. Stoga su sudionici bili pozvani navesti i što ih je zasmatalo, koje su prepreke prepoznali te što bi i kako voljeli promijeniti u samom programu ili njegovoj provedbi. Dobiveni podaci upućuju na neke manje nedostatke iz perspektive sudionika te nude smjernice i prijedloge za poboljšanje.

Nedostatke je moguće svrstati u tri kategorije: volonteri, sadržaj radionica, organizacija tj. način provedbe projekta u školama.

Iako su i nastavnici i učenici prepoznali i isticali važnost volontera, dio njih naveo je kako su volonteri veoma zauzeti te kako se ne stižu posvetiti svima jednako. Stoga bi bilo poželjno povećati broj volontera uključujući u projekt i „domaće“ volontere. Volonteri su iz stranih zemalja važni i potrebni kako bi učenici mogli vježbati engleski jezik, no uključivanjem zajednice, odnosno, hrvatskih volontera iz lokalne zajednice ostvario bi se i dodatni cilj povezivanja škole s lokalnom zajednicom. Lokalni bi volonteri mogli preuzeti dio posla u vrtu te bi mogli pomagati učenicima u sporazumijevanju sa stranim volonterima. Također, onim učenicima koji imaju problema u sporazumijevanju s volonterima treba osigurati pomoć tako da ih se primjerice upari s nekim tko dobro zna engleski ili da ih se pouči korištenju online prevoditelja.

Što se tiče sadržaja samih radionica, učenici su dali različite prijedloge o čemu bi voljeli više naučiti, a što bi moglo obogatiti program: niži razredi voljeli bi više čuti o cvijeću, gljivama, rijetkim biljkama, stranim nazivima biljaka te koliko biljkama treba da narastu; viši razredi o životinjama (npr. nametnici, rijetke životinje) i novim temama vezanim uz ekologiju (npr. fast fashion). Kako bi se riješio problem sukoba među učenicima, može se dodati tema o konstruktivnom rješavanju sukoba koju može odraditi školski psiholog.

I nastavnici i učenici dali su korisne prijedloge za poboljšanje same provedbe projekta u školi. Tako nekolicina učenika smatra kako su viši razredi u njihovoj školi bili premalo uključeni u projekt zbog poteškoća s usklađivanjem rasporeda, te su predložili da se što ranije u školskoj godini odredi raspored rada u vrtu kako bi se olakšala organizacija i svim zainteresiranim učenicima pružila prilika da sudjeluju. Nastavnici su također istaknuli potrebu za boljom organizacijom i

međusobnom koordinacijom te su predložili da se unaprijed odredi raspored zajedničkih obveza i aktivnosti vezanih uz projekt. Također su istaknuli kako bi bilo poželjno nastojati bolje uskladiti gradivo redovne nastave s temama koje se se obrađivale u sklopu projekta.

Možemo zaključiti kako je evaluacija programa „Oaza za djecu“ pokazala da se radi o vrlo obećavajućem projektu koji nudi održiv način poticanja pozitivnih promjena u znanju, stavovima i ponašanju djece vezanim uz ekologiju i održivi razvoj. Projekt potiče brojne pozitivne ishode u području zdravlja, ekološke svijesti, ali i usvajanja jezičnih i komunikacijskih vještina. Uz to su i djeca i nastavnici vrlo zadovoljni sudjelovanjem u projektu, kao i njegovim prepoznatim učincima te su motivirani u njemu i sudjelovati. Izazov za budućnost bio bi osmisliti jasne smjernice za škole koje bi se uključile u projekt kako bi se izbjegle organizacijske poteškoće i postigao maksimalan učinak projekta

Udruga O.A.ZA. – Održiva Alternativa ZAjednici

oazainfo.hr

ured@oazainfo.hr

01/550 3010

Frane Petrića 5, Zagreb